

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelj:

Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

LETO III.

V LJUBLJANI, 1. SEPTEMBRA 1889.

ŠTEV. 9.

Usmiljena sêstra.

Balada.

Vse tiho? . . . Vse tiho! . . . Le spite,
Kar bojno vas nosi poljé!
Saj skôro se spet probudite —
Vzbudi vas rog sodnjega dné.“

„Vzbudi vas — vzbudi tudi mène . . .
Le teci mi, vrelec rudeč,
Iz moje strani prestreljene,
Iz mojega srca kipêč!“

Med pálimi drúgi vzdihuje
Na polji tam mlad mi voják;
Bol divja mu prsi dviguje,
Oj, smrtni mu bliža se mrak.

„Oh, težko je, težko umreti,
Ostáviti béli tá svet,
Ko jedva začel sem živeti,
Mladosti še klije mi cvet.“

„Ti draga domača dolina,
Ti dragi moj rojstveni stan,
Več zrla ne bodeta sina,
Na tujih bo tleh zakopán!“

„Oj z Bogom, roditelji mili,
Domači, prijatelji ví,
Kropít me ne boste hodili,
Ko smrt mi zatísne oči!“

„In — ti, ki sem nosil te zvesto
V dnu duše jaz svoje nekdam,

Ki zval sem te svojo nevesto —
Odpuščam tvoj greh ti sedaj!“

Usmiljena sestra tam gré že
Iz trume, glej, svojih družic,
Da rane vojaku obveže,
Da srage otêre mu z líc.

„Oj hvala ti, božja devica,
Kaj čem ti pač dati za tó,
Da srage otiraš mi z lica,
Da rane mi cêliš skrbnó?“

„Tú s prsta, glej, desne mi roke,
Ná, snémi si prstan le-tá!
Spomin mi je z devo zaróke,
Ki mène zdaj več ne pozná.“

„Pa njega naj ljubi goreče
Na poti življenja ves čas,
Naj hrani mu srce ljubeče,
Ki vreden ga nisem bil jaz“ —

Usmiljena sestra — káj gleda?
Na prstanu — njeno imé? . . .
„„Odpústite, usta mi bleđa,
Odpústi mi, zvesto srcé!““ —

Objame vojak še devico,
Objame s poslednjoj močjój, —
V objemu izdihne dušico,
V objemu nje najde pokój!

Gorázd.

Fran Josip na Slovenskem 1883.

 z cesarjevega dvora
 V starodavnem mestu Beču
 Bel golób se vzdigne kvišku,
 Postoji nad mestom sivim,
 Dvakrat zavrti se v zraku
 Pa spusti se proti jugu,
 Ko pušica hitra z loka.
 Pluje čez goré visoke,
 Pluje čez vodé široke,

Prileti v zemljó slovensko,
 Na ravno poljé ljubljansko,
 Do Ljubljane bele v polji,
 Do Ljubljane, ki je srce
 Prelepé zemljé slovenske.
 Nad Ljubljano se ustavi,
 Obsedí na sivem stolpu
 Na ljubljanskem sivem gradu.
 Vgledajo goloba ptice,

Brze ptice lastavice,
 Od vseh vetrov priletijo,
 Sedejo na stolp h golobu
 In na staro grajsko streho.
 Zagolči golobček beli,
 Brzim lastovkam naznani:
 „Poslal me je cesar svetli,
 Ki na Dunaji prebiva,
 Naj povem slovenski zemlji
 In slovenskim vrlim sinom:
 Slišal car je v svojem dvoru,
 Da radi enkrat med sabo
 Videli bi ga Slovenci,
 Pa je sklenil car mogočni
 Da obišče lepo zemljo,
 Drage té mu pokrajine
 In slovenske vrle sine,
 Ki v zvestobi so jekléni
 In ki car nad vse jih ceni.“
 Razpršé se z gráda ptice,
 Brze ptice lastavice,
 Po slovenski lepi zemlji,
 Na Notranjsko, na Gorenjsko,
 Na prelepo stran Dolenjsko,
 V lepi Štajer, na Primorsko,
 In v koroško zemljo gorsko.
 Žvrgolé po plodnem polji,
 Žvrgolé po cvetnih tratah,
 Žvrgolé po belih cestah,
 In po mestih in po trgih
 In v vasici najbolj skriti:
 Da obišče cesar svetli

Prišel dan je zaželjeni,
 Dan veseli, sveti Mohor.
 V najžarnejšem plašči danes
 Vstal je v jutru zor rumeni,
 In nebeško zlato solnce
 V najsvetlejši luči svoji
 Čez goró je posijálo
 Na slovensko zemljo zalo.
 Prebudi iz sna se zemlja
 In življenje nepoznano
 Vstane po slovenski zemlji.
 Z gor hitijo dolge vrste

Prelepó zemljó slovensko
 In slovenske vrle sine,
 Ki za njim srce jim gine.
 Slušajo to vest veselo
 Oratar in urni kosce
 In utrujeni popotnik
 In meščanje in tržanje
 In oddaljeni vaščanje.
 Radost srca jim zalije,
 Radost jim v očeh zasije
 In iz ust jim radost klikne;
 Po slovenski zemlji širni
 Glasna se razlega radost,
 Glasna radost in veselje.
 Neštevilno rok jeklenih
 Dvigne se na ljubo delo,
 Zazvené sekire v gozdih,
 Padajo visoke smreke,
 Zopet vstajajo ob potih,
 Okleščene, oglašene
 In s trakovi okrašene.
 Pomladé se mesta stara
 In vsi trgi in vasi,
 In najzadnja kočá v gori
 V pražnje krilo se odene.
 A iz vseh žari najlepša
 Na ravni Ljubljana bela,
 Ko nevesta mlada, krasna,
 Ki z utripajočim srcem
 Ljubega ženina čaka,
 Srečo svojo in veselje,
 Da k oltarju jo popelje.

Vitkih, viteških gorjancev,
 A iz polja goste tolpe
 Čvrstih se valé poljancev
 In iz dola v strmo goro
 In z goré v dolino ravno
 Radosten se glas razlega:
 „Danes pride, danes pride
 Naš preljudi mili cesar!“
 Z vseh strani slovenske zemlje
 Vró na kup Slovenci čili,
 Da pozdravijo cesarja,
 Da v obráz mu zrejo mili.

Glava dviga se pri glavi
 Na ljubljanski širni ravni
 In v Ljubljani starodavni.
 V glavah vseh le jedna misel,
 V sreih vseh le jedna želja:
 „Da bi bil že tú med nami
 Cesar svetli, cesar mili“
 Zazvoné s stolpóv zvonovi,
 Zagrmé z gradú topovi
 A s poljá se krik uzdigne
 Krik mogočen, nezaslišán,
 Da se strese mesto staro,
 Da zmajé se grič v korenu,
 Da pod nébesom postojna
 Plaho odletí na sever:
 „Dobro došel tu med nami,
 Dobro došel, cesar slavní!“
 Brezi straže med množico
 Prišel je presvetli cesar.
 Kaj potreba carju straže
 Na ljubljanskem ravnem polji
 Med slovenskim ljudstvom vernim?
 Oj najboljša bran in straža,
 Ki zlató je ne prekane,
 Ki pred silo se ne zgane,
 Carju so prezvesta serca,
 So srčné jeklene prsi
 In krepké roké Slovencev.
 Stopil cesar je med ljudstvo,
 Mignil je prijazno z roko,
 In ta hip je okamnelo
 Morje ljudstva neprezorno
 In po širnem ravnem polji
 Je zavladala tihota;
 Le po drevji listje rahlo
 V sapici je trepetalo
 In začudeno šumljalo.
 A presvetli mili cesar
 Deci svoji je govoril:
 „Hvala vam, otroci moji,
 Vrli, zvesti vi Slovenci,
 Da takó lepó sprejeli
 Danes ste me v sredi svoji.
 Vi ste vedno mi pri srei,
 Vi ste vedno mi na misli.
 Skrbel sem za vas očetsko,

In očetsko skrbel bodem,
 Saj ste vsi vi deca moja,
 Mila draga deca moja.“
 Zagrmí poljé ljubljansko,
 Zagrmí od grl nešteti:
 „Kri in dušo záte damo.
 Živel naš premili oče,
 Živel car Fran Josip Prvi!“
 In od gor, ki v skalnem krogu
 Branijo to zemljo slavno,
 Jek odmeva v polje ravno
 In razlega se čez meje
 Daleč notri v zemljo tujo,
 V zemljo tujo, neprijazno:
 „Živel car Fran Josip Prvi!“
 Višnji Bog z oblakov gleda
 Na ljubljansko polje srečno
 In smehljáj čez lice večno
 Šine božjemu očetu.
 Razprostre mogočno roko,
 Blagoslovi zemljo lepo.
 Drago zemljó mu slovensko,
 V njej lepó poljé ljubljansko,
 A na polji ravnem carja,
 Krog cesarja ljudstvo zbrano,
 Ki iz srca mu je vdano.
 Začne gneča se na polji,
 Kakor v morja silni vihri;
 Vse se gneta, sili k carju.
 Vsak v obráz mu zreti hoče,
 Slišati besedo milo,
 Roko blago poljubiti,
 Hale vsaj se dotakniti.
 Cesar hodi med množico
 Ž njo vesel se razgovarja,
 In beseda vsaka carja
 Pade na goreče srce,
 Blagodejno, kakor rosa.
 Ki po vročem letnem dnevi
 Zvečer izpod neba kane
 Cvetkam v nedrija ožgane.
 To je dan iz vseh najlepši,
 Kar do zdaj jih doživela.
 Slavna si Ljubljana bela;
 In to čas je najsrečnejši,
 Ki nebesa dobrohotna

Ti sedaj ga naklonila.
 Oj slovenska zemlja mila!
 Sedem dni med deco svojo,
 Zvestim ljudstvom mu slovenskim,
 Biva cesar preljubljeni
 In posluša njeno radost,
 In posluša njene bede,
 Ž njo se smeje, ž njo se joče,
 Kaže lepše dni bodoče.
 Ko pa osmi zor posine,

Poslovi se cesar slavni
 Od slovenske domovine
 In od njenih zvestih sinov.
 A za njim letijo prošnje,
 Sre slovenskih prošnje vroče:
 „Pridi skoro, skoro zopet
 Med sinove svoje, oče!“
 In v nebo kipé molitve
 Z vse slovenske zemlje širne:
 „Bog ohrani nam vladarja,

Frana Josipa cesarja“!

Krilan.

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik

Roman.

(Dalje.)

Bolè je spremljal njo dalje proti središču cele družbe, kjer so sedele druge gospe, in Hrast se je nehotè obrnil za njima. Pa niti dveh korakov ni storil, kar ga ustavi Boleška.

„Ah, gospod doktor, ste li še med živimi?“

Govorila je to z malo zlobnim nasmehom; za njo pa je stala Elza ter si malomarno pahljala lice. Hrast je skušal postati jako ljubezniv; opravičeval se je, izgovarjal z obilimi poslovi ter Boleški ponudil roko, da jo pelje za družimi; Elza pa je poklicala svojo gojenko.

„Vi poznate to gospo Ilvsko?“ vpraša radovedno Boletova soproga.

„Videl sem jo v družini svojega šefa; a poznal bi je ne bil več, ko bi jo bil srečal,“ lagal se je oni.

„Čudno! Vi imate vender boljši spomin za krasotice, nego marsikdo drugi,“ šali se Boleška.

„Tedaj ni bila tako krasna,“ izusti on naglo, pa takoj hitro popravi: „No krasna — krasna? To ni pravi izraz — in sodba o ženski krasoti tudi ne more biti lahko objektivna.“

„To se pravi: Vi imenujete one krasne, katere Vam prirastajo k srcu — in ha, ha, kaj menite, da od Vas pričakujemo objektivne sodbe o tem predmetu? Prejšnji Vaš izrek je ravno zato, ker mu sami odrekate objektivnost, jako važen in pomenljiv.“

„Milostiva, Vi bi bili izvrsten odvetnik!“

„In Vi milovanja vreden nasprotnik moj!“

„Kaj še! Vsak bi me zavidal. Oprostite, kje si bode izbrali sedeže?“

„Malo bolj na strani, saj poznate naše navade.“

„Torej tam pod onim jasenom.“

Odšli so tja, in malo pozneje je pripeljal Bolè svojo spremljevalko. Tudi neizogibni Megla je prišel za njimi.

Sedaj stoprav je izpregovoril Hrast nekoliko besedij z guvernantom. Stala je na strani ter ogledovala drugo veselo družbo.

„Tako čudne veselice tudi Vi še niste videli?“ vpraša doktor. Prav ugodno mu je bilo, da je mogel govoriti ž njo, kajti v zadregi je bil, s kako besedo bi se obrnil k Ilovski; tako pa je mislil posredno dospeti do pogovora z óno.

„Ne, ne!“ deje Elza; „le škoda, da smo pečenega janjca zamudili.“

„Prav sodite!“ oglasi se Bolè, „poezija in prazen želodec se ne strinjata.“

„Ah, tako ni bilo nameravano!“ oporeka s smehom guvernanta.

„Teknil bi Vam pa vender! Gospod Megla, Vi nas popolnem zanemarjate; gospe so lačne, mi smo žejni, — in Vi, Vi ste reditelj te veselice!“

„Oprostite, sam se moram truditi: vsi drugi odborniki pijó in pojó! Pa takoj Vam bode ustrezeno.“ Rekoč hiti proč.

„Glejte, milostiva, tako si moramo pomagati pri nas!“ reče Bolè s smehom tujki.

„Kakor se mi vidi, ima ta veselica nekov familjaren značaj,“ odgovori ona.

„O, da, da! Prav sodite; čestitam Vašim bistrim očem. Jako familjarno, in sicer na dobro in na slabo stran, — tako mora biti vse pri nas. Tam le bodo nocoj še kozolce preobračevali, soproga našega nadzornika bo sigurno jeden kozarec preveč izpraznila, okrajno glavarstvo, ali recte glavar in njegova milostiva bodeta nosove vihala — jutri pa bode ves trg poln hvale, kako krasna, elegantna veselica je bila to.“ Bolè je svoje zlobne opazke končal z glasnim smehom. Ilovska ga je začudena pogledovala, soproga njegova pa ni vedela bi se li jezila — ka-li?

„Ljubi moj!“ reče mu z očitajočim glasom. „Gospa Ilovska mi tega ne bode v zlo štela. Treba je, da pozna naše običaje. Tako je, in ne drugače — in odkritosrčno rečeno, jaz se tudi prav dobro zabavam pri tacih prilikah. Doktor, mi dva bodeva še plesala nocoj, kaj ne?“ Le ta stopi z Elzo vred bližje.

„To bode lep prizor!“ meni Boleška.

V tem trenutku pride Megla z dvema pomagачema ter donese mrzlih jedil in piva. Tudi glavarjeva sta prišla in sodnikovi.

Meden je hotel sesti k Elzi, pa Megla mu jo odpelje k plesu; šel je torej k Boleški in Hrast je porabil priliko ter stopil poleg Ilovske.

„Kje biva zdaj rodovina Vašega strijca?“ vpraša jo hladno.

„Še vedno na Dumaji,“ deje ona ravno tako, igraje se z roka-vicami.

„Dolgo nisem čul o njih!“

„Tudi jaz ne! Odkar sem spremila svojega ubozega soproga doli na jug, nimam poročila o onih.“

Ubogi soprog! To je zbadlo Hrasta. Pristovalo bi se bilo, povprašati po njem, je li bolj zdrav, ali kaj jednacega; toda doktor tega ni mogel.

„Ste li že dolgo od doma?“

„Vso zimo, in zdaj bode zopet kmalu jesen.“

Tu je pogovor malo ponehal.

„In Vi — ste li dolgo v tem kraju?“ vpraša ona. Pri tem je uprla v prvič pogled vanj tako, da sta se srečala z očmi.

„Pol drugo leto.“

„Kaj še! Jedno leto še ni tega!“ kliče Bolè vmes.

„Prosim, domisli se. Ob novem letu sem prišel, in to lani, ne letos.“

„Da, da, prav imaš! Leta tekó, — „mladosti leta, kmalo ste minule,“ deje patetično oni ter se obrne zopet h glavarju.

„Koliko časa bode ostali tukaj?“ nadaljuje Hrast svoja duhovita vprašanja. Srdit je bil sam na se, ker je čutil, da je okoren, kakor nezrel gimnazijalec.

„Ne vem; kadar bode hladneje vrneva se v Gorico.“

„Obžalujem Vas.“ Ona ga je začudena pogledala.

„Da, da —“ pristavi on, „zarad — zarad te bolezni.“

Povesila je glavo, toda odgovorila ni.

„In kaj je?“

Vprašal je to bolj po tihem, kakor je vse zadnje besede skoro šepetaje govoril.

„Zdravniki pravijo, da je neozdravljiva.“

Tudi ona je rekla to s tihim zamolklim glasom, in v obraz je bila bolj bleda nego prej; zrla je k tlom ter krčevito stisnila ustni.

V tem je pripeljal Megla guvernant; brezkončna kadrilja je bila srečno končana, in vsi deležniki upehani in utrujeni.

„Zavijte si robec okoli vratu, da se ne prehladite!“ opominja Boleška Elzo.

„Kje so časi, kje so dnovi,“ deje Bolè, „ko smo Slave mi sinovi — tako le vrtili se?“

„Prej ste pa hoteli?“ očita guvernanta.

„Ker sem se nadejal, da bo kaj somišljenikov. Pa prijatelj Meden se ne gane, in doktor, oh, — ti doktor, ti jezični doktor!“

Vsi so se ozrli v Hrasta.

„Kaj je?“ vpraša le tá, kakor bi se vzdramil iz težkih sanj.

„Plesat pojdi prijatelj!“

„S kom?“

„O ti živa raztresenost! Gospij in gospodičen na izbor, pa vprašaj: s kom! Oprostite, milostiva, Vi ste mu gotovo nekoliko spominov iz njegovih koncipijentovskih let pogreli, da je mož tako zamišljen. Jaz poznam to.“ Pod košatim jasenom je bilo ravno toliko mračno, da nihče ni opazil temne rudečice, ki je oblila pri teh Boletovih besedah Katinki lice. Doktor pa je bil zdaj trden.

„Prav imaš,“ dejal je naglo, „zamislil sem se skoro v ona leta; lepa so bila, lepša morda, nego“ — Končati ni mogel, kajti ugledal je pred seboj guvernant, katera pri njegovem odgovoru ni obrnila očíj od njega.

„Oho! Ti postajaš sentimentalni! To je sumnjivo,“ oporeka Bolè.

„Kaj še!“ oglasi se Majaron na drugem kraju, užigaje svojo na novo natlačeno pipo. „Jaz tudi pravim, da je bilo časih lepše nego dandanes. Pivo je bilo v cenó, zajcev toliko, ko kobilic, —“

„Da, da, gospod sodnik; pa doktor ne govori o starih časih, nego o svojih koncipijentovskih letih. Takrat je sicer tudi pivo pil, zajcev pa ni streljal!“ zavrne med glasnim smehom Bolè.

Veselost v družbi še ni bila polegla, ko švigne gori na prostoru, kjer so prej pokali topiči, svetla raketa v zrak.

„Ah, umetálni ogenj! Krasno, izvrstno,“ kličejo nekateri, in vsi vstanejo ter se napoté izpod drevja pod milo nebo.

Guvernanta se je počasi zavijala v širok robec ter od strani gledala, kaj bode storil doktor. Pričakovala je, da prestopi k njej, kajti ves popoldan jo je bil očitno zanemarjal. Pa ta je ravnal tudi polagoma ter pomagal Ilovski odeti zavijačo. Bolè je govoril z okrajnim glavarjem, in pri tem pozabil tujko. Meden pa je bil pozoren, in nakrat je stal poleg Elze ter jej pomolil roko. Odreči ni mogla, pa videla je v tem, ko se je obrnila z Medenom na pròsto, da vodi doktor Ilovsko za njima.

Na planem so postali ter gledali umetálni ogenj; vsaka raketa, vsak bengalični plamen je bil pozdravljen z burnim odobranjem; zlasti Koren, ki je bil nekoliko pijan, klical je v jednomer: „Živio!“ in tako ves pevski zbor za njimi. Med tem krikom in vikom so podnetili velikansko grmado smrečja, nocojšni kres, in visoko plapolajoči ogenj je kmalu razsvetljeval vso okolico; vmes pa so grmeli topiči in civilile gosli in harmonika.

Doktor se je bil z Ilovsko malo oddaljil od velike gnječe ter pri tem tudi izgubil Boletove; pa zdaj mu ni bilo do tega iskati jih. Postal je s Katinko na robu planote, in od tod sta oba molčé zrla v velikanski kres, ki je gorel ravno pod njima. Rudeči blesk je barval tudi blede lice mlade žene, in ko je Hrast malo od strani pogledal tja, dejal bi si bil skoro, da stoji nekdanja njegova Katinka poleg njega, a ne ta tujčeva žena. In zdaj mu je prišla zopet v misel, da plava v burnem toku: le naprej, le naprej! Ves ta vriš in krik okoli, ogenj in neprenehano streljanje, vse to ga je moralo razburiti, ko bi tudi te krasne žene ne vodil za roko; pa ona, ona

„Nikdar nisem mislil, da Vas bom kedaj tako srečal, kakor se je zgodilo danes.“ Rekel je to, kakor bi se bil vrgel dalje z namenom: aló, zdaj skočimo čez katarakt!

Ozrla se je nanj; sama sta stala tamkaj, petnajst korakov na okoli ni bilo nikogar. Pa ta pogled! To ni bil kresov plamen, ki je odseval v njenih temnih očeh; ne, ne, to je bil nekov skrivnosten žar, ne svetel, nego temen in pekoč. Hrastu je zavrelo po vseh udih, pa vendar je stal tako lesen in nem pred njo. Še glavo je povesil

„Tudi jaz ne,“ deje potem ona mrzlo.

„Tudi Vi ne,“ ponavljal je mehanično za njo.

Polastil se ga je čut, da se potaplja.

„Tudi Vi ne?“ vprašal je čez nekoliko trenutkov z zamolklim glasom.

„Čemu tudi?“ deje ona malomarno. „Tudi časa nimam, pre-mišljevatı nekdanje dni.“ Pa gledala je v tla pri teh besedah, in zato je njemu vzrastel zopet pogum ozreti se v njo.

„A jaz sem se spominjal mnogokrat, mnogokrat, verujte mi! Tako sam sem tu, tako grozno sam in tako — —“ Hotel je reči „nesrečen“; pa te besede ni mogel izustiti. Govoril je to s strastnim naglasom, akoravno je vedel, da je vse laž.

„Pustite spomine, doktor,“ zavrne Ilovka po kratkem molku; „tudi sedanost ni krasna, minula pa — ah, glejte, glejte to pre-lepo razsvetljavo! Pa kje so Boletovi?“

„Tamkaj menda! Saj še ne odhajamo!“

On se ni ganil z mesta, pa tudi ona ni silila k odhodu. Obeh se je polastila nekova razkošna razburjenost. V spominu so jima bile zdaj le nekdanje sladke ure prve ljubezni, in pa zavest, da sta zdaj jeden tik drugzega. Vse kar je ležalo, kar se je bilo godilo v letih med tem, vse to je bilo pozabljeno toliko, da jima ni tešilo razkošja. Kdo še ni prebil enakih trenutkov? In molčanje je v takem položaji nevarno: čim dalje traje, tem več deluje fantazija.

„Ali si mi odpustila Katinka?“ dejal je on mehko čez nekoliko časa, in zdaj je govoril prav iz globine svojega srca; lehkomi-selnost in sebičnost v tem trenutku tam nista imeli prostora; tam je vladala le sama ljubezenska strast ter dušila vse drugo.

Hotela mu je odtegniti roko, katera je do slej še vedno po-čivala v njegovi. A pritisnil je roko siloma k sebi.

„Ali si mi odpustila?“ ponavljal je še jedenkrat šepetaje.

Ona dolgo ni dvignila lica, a naposled ga je vender. Bleda je bila ko zid, in v očeh se jej je posvetil zopet oni temni, skrivnostni žar. Skušala ni več odtegniti mu roke.

„Čemu poprašujete po tem?“

„Ker moram, moram! Ker te ljubim — ker te ljubim!“

On še morda nikdar ni tako odkrito, tako iz srca govoril. Skoro brezumen je bil, in da bi ona velela, naj skoči v ogenj pod njima, storil bi bil to.

„Odpuščam!“ dejala je šepetaje in tresla se je po vsem životu; pa takoj se je ohrabrila ter velela: „Pojdiva, pojdiva, Boletovi naju menda pričakujejo.“ Ustavljati se ni mogel in tudi odgovora ni vedel.

Pa čutil je, kako je ona silno razburjena, in to mu je bilo boljše nego ona jedina, tiha beseda odpuščanja. Vodil jo je do Boletovih, in vsi, ž njimi tudi Meden kot spremljevalec guvernant, krenili so navzdol. Pot je bila gladka, akoravno strma, in ko je zavila v gozd, jako temna. Hrast je ostal poleg Ilovske; bilo je treba, da se je operala nanj, ker sem ter tja je vladala pod košatimi drevesi popolna tema, in kakelj si tudi niso bili preskrbeli. Gori pri kresu, katerega je bil le še velik kup žrjavice, ponavljali so pevci v jednomer neizogibno pesen „Lahko noč“ in Megla, ki se je bil zamudil pri umešalnem ognji, povpraševal je zdaj okrog pevcev po Boletovih in gospe Ilovski.

„Prepozno, prepozno!“ kričal je pijani Koren, „tu ostani in razvozlaj vender jedenkrat svoj tenor; vsega popoldne laziš okrog žensk, zdaj si pa prazen; aló, zapoj kar hočeš, da boš le pel; če hočeš tudi tisti tvoj priljubljeni: „Ueber d' Alma!“

„No, če hočete!“ deje Megla spoznavši, da Boletovih ne do teče več.

„Ah, kaj še,“ oglesi se jeden izmed pevcev, „nič nemških; nemški ne bomo peli.“

„Zakaj ne?“ vpraša Megla ter zapazivši, da stoji okrajni glavar blizu, dostavi glasno: „Nemške pesni so ravno tako lepe. Le zapojmo jedno nemško!“

„Jaz ne pojem!“ kliče Hrastov pisar, ki je slovel med pevci za najboljšega basista. „Mi tudi ne!“ vpijejo drugi. Dva učitelja, ki sta isto zapazila, kakor Megla, odmeknila sta se polagoma v stran.

„Jaz pa slovenskih ne pojem nocoj, in nikdar več ne!“ kriči srdito Megla. „Jaz izstopim iz društva, iz čitalnice.“

„Vrag te vzemi!“ oglesi se zdaj Koren ter stopi pred adjunkta, „kaj meniš, da tacega tenora ne premoremo?“

„No gospodje, kaj pa bi bilo, ko bi jedno nedolžno nemško zapeli?“ vpraša v tem trenutku glavar; „jaz tudi pomagam.“

„Ne znamo nobene!“ odreže se Koren.

„Prej ste jedno imenovali,“ deje oni.

„Tisto zna jedini Megla!“

„Vedite, gospod Koren,“ zavpije adjunkt, „prinesite mi rajši moje črne hlače nazaj, katere sem Vam o veliki noči posodil.“

„Vi ste nesramen človek! Da bi ga vrag — tega pobalina!“ divjal je Koren.

Megla je spoznal, da ni več varno zanj, in odšel je naglo za okrajnim glavarjem, kateremu se je položaj tudi že opasen dozdeval. Med pevci pa je trajal kreg še nekoliko časa, in ko so pozneje kot zadnji korakali v malih gručah navzdol, dejal je Koren Hrastovemu pisarju: „Ali ti nisem pravil, da bo — h...č? Še vsako leto je bil, in tudi letos!“

Ko se je to gori vršilo, šla je Boletova družba že doli po gostem bukovem gozdu. Ilovka ni bila vajena takih potov, torej je morala hoditi bolj polagoma ter varneje stopati. Zaostala sta zato s Hrastom nekoliko korakov za drugimi, akoravno se je Katinka trudila, ostati v bližini onih. Govorila je o navadnih predmetih, in doktor je večinoma molčal. Kadar je pa odgovarjal, storil je to na kratko, razmišljeno; morda sam ni vedel, kaj govori. V njem je vse vrelo najraznejših čutil: radost, razkošje, bojazen in tesnoba; le mirnega mišljenja ni bil zmožen. Prišla sta blizu izhoda iz gozda, in od tam tudi ni bilo več daleč do podnožja holmovega, kjer je čakal Boletov voz. Gosta tema je vladala, le brezštevilo svetlih kresnic se je lesketalo med grmovjem; pred njima se je čul glasni smeh Elze, kateremu so bili povod sigurno Medenovi skromni dovtipi. Hrasta se je polastil na krat ista čut, kakor prej gori vrhu holma, ko je Ilovsko opomnil minulih let; le naprej čez brezdnno, čez slapovje! Obstal je ter krepko objel mlado ženo, in v svoji slepi strasti pritisnil ustni na njeni. Ubriniti se mu ni mogla, pa izvila se mu je naglo; besede ni mogla najti, le stekla je naprej, brez sape, brez uma, navzdol za onimi. Ko bi bil mogel on videti njen obraz, prestrašil bi se bil, tako je bil izpremenjen; dospela sta iz gozda, pa on si ni upal več ponuditi jej roke. Nekako bojazljivo je šel molče poleg nje, kakor tat.

In ona?

Ubožica! Ta poljub jej je vzbudil in podvojil vse premagane nekdanje bolečine, vse želje in strasti prve vroče ljubezni. Zdaj ni bila več deklica, zdaj je bila — žena. Da, žena družega, katerega ne ljubi, pa kateri je vendar pred Bogom in svetom njen mož. Zvrtelo se jej je v glavi pri tej misli, pa ona je bila že marsikaj vročega in bridkega s krepko voljo utešila, zato jo je obšla ta slabost le za trenutek. V naslednjem že je bila zopet krepka, hladna in ponosna.

In čudno! Čut, da je razžaljena, vzbudil se jej je, pa prodreti, vseh drugih nadvladati ni mogel. Zato tudi ni zinila besede, dokler nista dospela do voza, kjer so se bili prednji ravno kar ustavili.

Ah ženske! One odpuščajo vse, kar storimo iz češčenja, iz ljubezni do njih, tudi ako prekoračimo nam stavljene meje; pa nikdar ti ženska ne bo odpustila, ako nisi porabil priložnosti, katero je ona napeljala.

„Ali mi bode podala roko k slovesu — ali ne?“ ugibal je doktor med potom do voza. In tudi njej je ta pomislek šinil v glavo.

Pa podala mu jo je, toda s pogledom se ga je ognila; tudi rekla mu ni družega nego hladno: „Lahko noč!“

Zadnje pol ure je bil doktor skoro po polnem pozabil, da je Elza Müller sploh še na svetu; niti nje zvoneči smeh ga ni spomnil tega. Zato ga je zdaj kar nekako mrzlo spreletelo, ko je začul poleg sebe njen veseli glas:

„Ah, gospod doktor, vender jedenkrat! Danes Vi kar glavo povešate, gospod Meden pa je izborne volje.“

Hrast se je nekoliko izgovarjal.

„Glejte te krasne rožice, gospod Meden jih je nabral po gozdu. Škoda, da jih v temi ne razločite; pa duh Vam jih mora izdati.“

Rekoč mu pomoli šopek.

„Ne poznam,“ reče Hrast malomarno.

„Sami korčeki so; saj Vi ljubite to cvetko.“

Zdaj se je Hrastu malo zjasnilo; iz guvernantinega govora je donelo tudi nekaj zasmehljivega; toda ono je jedini doktor začutil. Pa to ga je ujezilo.

„Ali mi darujete jedno?“ vpraša porogljivo.

„Ne, ne,“ deje ona jednako, „za to še ni sile.“

Zadnje besede je izustila skoro šepetaje, tako da drugi, pri katerih se je ravno Meden poslavljaj, niso besedice čuli. Potem pa je naglo stopila k vozu. Malo pozneje je izginil voz v temi; tudi Meden se je bil onim pridružil, Hrast pa je ostal sam na cesti.

„Fant, fant, kam bredeš?“ dejal je sam v sebi, odgovoril si pa ni na to; in ko je korakal počasi proti domu, utopil se je zopet v razkošne senjarije. „Ta poljub, ta poljub! Razžaljena ni bila, niti jezna — ljubi me, še vedno me ljubi, ljubi! Le plavajmo, le jadrajmo! Kaj mi je mar, kje je breg; kaj mi je mar ves svet?“ . . .

Tam na Medenovi pristavi pa je v jednom gornjih oken to noč slonela dolgo, dolgo ona mlada žena. Zakrivala si je obraz in bridko jokala. Je li tožila za nekdanjo izgubljeno srečo? Se je li bala, da ne bode imela moči in kreposti ustavljati se strasti in grehu?

(Dalje prihl.)

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmav.

VI. Dunav.

Od „Železnih Vrat“ navzdol se začenja gorovje polagoma na obeh bregovih umikati in vožnja postane silno enakomerna in dolgočasna; ne vidi se drugega, nego rumunske planjave na levici, na desnici mogočno balkansko gorovje daleč daleč na sinjem obnebju. Bolgarska mesta, koja leže ob desnem obrežju večjidel na visokih brežinah in prijaznih holmih, mogli smo opazovati samo iz daljave; kajti parobrod se je ustavljal sredi reke samo toliko časa, da so mogli vkrcevati in izkrcevati ljudi in blago. Tako smo videli izginiti pred našimi očmi Vidim, Svištov, Ruščuk in Dristo. Potniku, vedočemu, da biva po teh krasnih pokrajinah krepki slovanski rod, stori se milo pri srci, ko vidi od mesta do mesta dvigati se vitke, svetle minarete, koji pričajo, da gospoduje tujec po teh zemljah in tlači onega, koji bi imel pravico imenovati se gospodarja v svoji deželi.

Ko zazremo v vzhodu visoko Dobruško gorovje, zatone nam že v drugo rumeno solnce za krasne goré tožne Bolgarske.

Prihodnje jutro na vse zgodaj me prebudi iz sladkih sanj nemirno trkanje na vrata moje kabine in na moj „notri“ vstopi pomorski podčastnik: „Gospod komisar, naznanjam ponižno, da ste v Galci in da me pošilja poveljnik vojne ladje, da Vas peljem na brod.“

„O, že pri konci prijetno potovanje,“ mislim si, medé si zaspale oči; a vojak pred mano mi je priča, da ne sanjam; poslovim se tedaj od prijaznega kapitana in družih znancev na ladiji ter vstopim v čolnič vojnega parobroda, koji me urno privesla na moje novo bivališče in kraj mojega prihodnjega službovanja.

Kdo bi bil verjel tistikrat, da mi bo dobri dvé leti ostati v teh zanimljivih pokrajinah?

Povsod preko spodnjega Dunava se morejo opazovati znamenja nekdanjega mogočnega vpliva bližnjega ruskega soseda na te pokrajine. Mesta so lično in pravilno zidana in ozaljšana s krasnimi nasadi in šetališči. Brajlo in Izmailijo zidali in naselili so Rusi za njihovega ondotnega vladanja in proti zahodu ne nahajamo daleč tako pripravno in lično zidanih mest, kakor v teh krajih. Samo škoda, da ulice niso nikjer pomoščene; a po pokrajinah ob spodnjem Dunavu se

nahaja tako malo apnenika, da morajo dovažati potrebnega kamenja za zidališča in druge stavbe celo iz sedmograških Karpatov. Po vseh prekodunavskih mestih moramo tedaj pri lepem vremenu gaziti po prahu do kolen, pri slabem vremenu pa bi kmalu potonili v neizmernem blatu.

Zemlja po teh krajinah je silno plodovita in preskrbuje deželo preobilno z vsem potrebnim; a rumunski kmet je silno nemaren. In kako bi mu tudi zamerili? To nemarnost in lenobo je podedoval od svojih pradedov, kojim poljedelstvo tako ali tako ni nič koristilo, kajti turske čete so prilomastile, kjer so slutile kaj záse, in pograbile ubogemu trpinu ves krvavo pridelani zaslužek in mu zapalile po vrhu še ubogo slamnato kočo. Toda s pomočjo zdanje vlade se je vzdramil tudi rumunski kmet toliko iz svoje letargije, da je začel zopet zaupno saditi vinsko trto in orati rodovito polje, koje donáša toliko ploda, da ti kraji izvažajo silno veliko žita proti zahodu, posebno na Angleško.

Spominjaje se prejšnjega nečloveškega zatiranja je priprost Rumunec še zdaj silno bojazljiv in ako vidi človeka z lepo suknjo, že bi mu poljubil roko, mislé, da ta ima pravico gospodovati njemu in biti ga v obraz. Rumunski seljak je čisto priprosto bitje in pozna dokaj malo človeških potreb; obleka mu je po leti dolga platnena srajca, po zimi pa kosmata jančja koža. Take trpine sem opazoval večkrat, ko so pripravili po Aluti in Dunavu doli iz Karpatov velikanske sklade iz jelovega lesa in potem hodili peš nazaj mnogokrat po štirinajst dnij daleč v svoje domače hribe, kjer jih čaka novo trpljenje. A premožnejši Rumunec (potomec nekdanjih bojarov), posebno nežni spol, oblači se jako ukusno in obleka, s kojoj se diči o posebnih prilikah bogata Rumunka, more se primerjati krasnim narodnim nošnjam jugoslovanskih devojk: tako je vsa preprežena z zlatom in mnogobrojnimi trakovi, in ženin sodi vrednost nevestino po tem, koliko rumenih cekinov ima obešenih na tanki vrvice okoli belega vratu.

Po Moldavi in Valahiji se je naselilo silno veliko avstrijskih židov. V Galci imajo židovi skoro vso trgovino v svojih rokah in dunajska obrtnost mora tem ljudém peti hvalo; kajti prodajalnice po vseh večjih mestih so vsakovrstnega blaga iz dunajskih in sploh avstrijskih tovaren; le jedini židovi vzdržujejo v tukajšnjih krajih vspešno konkurencijo z angleško in francosko industrijo.

Rumunec, posebno po pristaniščih ob Dunavu, pride v dotiko z narodnostimi vsega vzhoda in zahoda; ni se tedaj čuditi, ako vsak

kolikaj olikani človek tukaj govori po 4—5 jezikov; angleščina in francosčina, ruski, nemški, grški in turški jezik so tukaj navadna govorica, da ne omenjam rumunščine, nekake zmesi iz vseh sosednih narečij na romanski podlagi. Največ tujih izrazov si je izposodil Rumunec iz slovanščine in besede kakor: lekarna, sluga i. t. d. nahajajo se mnogobrojno v rumunskem književnem jeziku.

Družbeno življenje v Galci je jako prijetno; kamor se človek obrne, najde prijazen obraz in veselo družbo. Naletel sem celo na tu naseljenega Slovenca, kojega je silno veselilo, da more vender jedenkrat zopet kramljati v svojem materinem jeziku. Ker ima dunavska komisija tukaj svoj glavni sedež in ker je Galac zadnja velika postaja podunavskega parobrodnege društva in avstrijsko-ogerskega Lojda, nahaja se tukaj tudi mnogo mnogo vrlih domačinov, s kojimi smo se po večjem seznanili in preživeli že marsikateri večer v veseli družbi pri polni čaši, napivaje zdravice našim prijateljem in znancem v dalnji domovini.

Pozno na jesen priplavita tudi ruska in nemška ladija „Psesuape“ in „Meteor“ gori od Črnega Morja delat nam družbo. Ugajali so nam bolje resni naši severni bratje, kakor pa prevzetni nemški junkerji, kojim najvišja svrha je bila, skazovati se, kdo spravi največ rumene ječmenovke pod klobuk. K sreči to znanje ni trajalo dolgo časa; kmalu se odpeljejo Nemci zopet v Carigrad, „Psesuape“ pa odrine v Nikolajev, vojno rusko пристanišče za Črno Morje.

Prijazni kapitan podunavskega parobroda „Galathea“, vrli dalmatinski narodnjak, povabi me nekega dne, da se peljem ž njim v Brajlo, veliko in znamenito rumunsko, po Rusih sezidano mesto. Od tu greva čez Dunav na turški breg ogledat si znamenite mačinske kanale, kjer iščejo podunavske ladje po zimi zavetja pred nevarnim ledom; parobrodi zmrznejo v mirni vodi in čakajo gorkega spomladnega solnca, da jih reši ledenih spon. Sredi mesca decembra, — časih tudi prej, časih pozneje, — začne mogočna reka plaviti silovite ledene plošče, in tedaj je zadnji čas, da izginejo vse ladje iz glavne struge v skrita zatišja, kajti tam bi jih utegnili silna ledena moč pomečkati ali razbiti. Proti Božiču tedaj zapali tudi „Fiume“ svoje kotle, poslovimo se „na svidenje“ od drazih naših znancev v Galci ter urno odplavimo navzdol v Tulčo, kjer najdemo sigurno zavetja zoper pogubonosno podunavsko ledovje.

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Tudi pri Poljaci h nahajamo to vražo že v srednjem veku zelo razširjeno. Poljski „wilkolaci“ so navadno (živi) ljudje, ki se kakor Herodotovi Neuri le za določeno število dni v volkove izpremetajo. To se dogaja dvakrat na leto: o božiči in o kresu, tedaj zopet o zimskem in poletnem obratu solnčnem! Od navadnih volkov se razločujejo po silni velikosti in v slast jim je zlasti mlada kri; zato pa najrajši otroke napadajo. V novejših bajkah je „wilkolak“ večjidel nesrečen človek, katerega je kaka zlobna čarovnica uklela, da bi se nad njim zmaščevala. Woycicki nam navaja v svojih „poljskih pripovedkah in pravljicah“ (Berolin 1839) mnogo tu sem spadajočih prič, izmed katerih vam hočem le najprimernejših podati:

Ko je nekoč vaška mladina ob Visli plesala, prihruje volk, ugrabi najlepšo deklico ter zbeži z njo v gozd. Ker ni bil nihče oborožen, odnesel je volk srečno pete. Po petdeset letih, ko se je vaška mladež zopet na istem mestu razveseljevala, prikaže se žalosten sivček, katerega spozna neki starec za svojega že davno izgubljenega brata. Sivček jame pripovedovati, kako ga je nekdaj zlobna čarovnica zaklela v volkodlaka, kako je pri dožetnici ugrabil lepo deklino in kako je revica leto pozneje od same žalosti umrla v gozdu. Odslej da je v svoji predrti lakoti napadel vsakega človeka. To izustivši pokaže svoje s krvjo oškropljene roke ter nadaljuje: štiri leta že blodim zopet v človeški podobi in sem prišel še jedenkrat gledat svojo domovino, kajti kmalu se moram zopet povolkodlačiti. Ko to izgovori, poskoči povolkodlačen, oddirja tuleč, in nihče ga ni več videl. —

Nekega družega je vanj zaljubljena čarovnica v volkodlaka izpremenila, ker je ni maral. Dasi je bil zver, gnjusilo se mu je vender surovo meso in živel je ob mleku, kruhu in drugih jedeh, katere je

ženjem jemal. Tako se je brez spanja potikal okrog, ko se ga nekoč velika utrujenost poloti, da zaspi. Prebudivši se je bil zopet človek ter je tekel nag, kakeršen je bil, v svojo domačijo; ondu pa je našel vse izmenjeno. —

Neka čarovnica pride na ženitovanje, zvije svoj pas, položi ga na prag ter izlije ljudem pod noge tekočine, pripravljeno iz lipovine. Ko stopita zaročenca s svati čez prag, prevržejo se takoj vsi v volkodlake. Strašno tuleč so morali tri leta okrog čarovničinega domovja letati. Na dan, ko je imel čar prenehati, stopi čarovnica, zavita v kožuh, kateremu je bila dlaka na zunaj obrnena, iz hiše, odene s kožuhom vsakega posameznega volkodlaka ter mu tako podeli zopet človeško podobo. Le ženinu je ostal volčji rep, ker mu ga ni bila pogrnila. To se je baje zgodilo l. 1821. ali 1822.

Rusi nazivljejo volkodlaka „oboroten“ (slov. = obraten), kar jim znači ob jednom „izmenjenega“ in „urnega“. O njih trdi Švedi še dan danes, da znajo vsakega človeka v volka začarati. — Pripoveduje se, da je dal veliki vojvoda Moskovski zajeti nekega volkodlaka ter ga je vprašal, je li res, da se zna v volka prevreči. Čarovnik pritrdi, gre nekoliko v stran, kolikor so mu dopuščale verige, za koje so ga hlapci držali, opravi svoj čar ter se prikaže v strašni volčji podobi. A vojvoda je imel velika lovška psa pripravljena, ki sta uklenenega volka zadavila. — Kdor hoče volkodlak postati, poišči v gozdu odsekanega debla, vtakni vanj bakren nožiček, obhodi deblo in ščebļajoč določene zaklinjavne besede skoči trikrat čez deblo in kot volkodlak stekel bo v gozd!

Belim Rusom je „vavkalak“ človek, katerega je hudič vzel, a ker ga vender ne more ugnati, preobrazi ga v volka ter ga vrne njegovim sorodnikom. Ti spoznajo svojca, dajo mu jedil, koja dobrodušno vzprejema, in ne stori nikomur nič žalega, le da v vednem nepokoju strašno tuleč dirja okrog.

Tudi Bolgarom so delali volkodlaki v prejšnjem času mnogo strahu, ki se je pa zdaj nekako polegel.

Na Češkem je „vlkodlak“ popolnem v pozabo prišel, tako da v zdanjni dobi o njem ni ne sluha, ne duha; pač pa je mnogo preglavice delal starim Čehom, katerim je bil strahotno, čarovniško bitje, zaradi svoje pohotnosti nadležno in nevarno ljudem kakor živalim. Vaceradov staročeški (sicer sumnjivi) slovar („mater verborum“) iz l. 1202. ga imenuje naravnost „faunus, Pici filius.“ Picus je starim Latincem in

Rimljanom vedeževalni gozdni bog, isto tako pa jim je bil njegov sin Faunus bog raznovrstnega prorokovanja; zbog tega so mu zdevali priimek „Fatuus“ — „Fatuelus“ (podstava fa-ri, govoriti, tedaj Fatuus = govornik, prim. gršk. προφήτης, govornik-prorok). Po svojem prvotnem pomenu je Faunus le božestvo prirodne plodovitosti: dober duh gorá, pašnikov, gozdov, njiv, oplajajoč ljudi in živali. Še le pozneje so ga pretvorili v Silvanu sorodno bitje, češ, da bivajoč v gozdu prorokuje, nimfe preganja, ljudi straši in jih kot zloben démon v hudih sanjah kakor mora trapi; njegove silne pohotnosti se je bilo bati zlasti spečim ženskam. (Prim. Preller, röm. Mytholog. 2. Auflg. p. 334. in nasl.) Večji del teh lastnostij je prisvajala češka narodna domišljija takrat tudi povolkodlačenim čarovnikom.*)

Da je volkodlaštvo i v Slovakihi ukoreninjeno, priča nam naslednja bajka, ki jo je iz nekega rokopisa posnel in (nemški) objavil Hanuš v časopisu: Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde, begründet von Dr. J. W. Wolf, IV. Band (1859) pag. 224 in naslednje. Bajka pripoveduje blizu tako-le: „Neki mož je imel devet hčerá, vseh dobljih za možitev. Najmlajša je bila najlepša. Oče je bil volkodlak. Nekoč mu pride na misel vse pokončati, češ, čemu bi vedno redil toliko hčerá. Ko je šel nekega dne v gozd drv sekati, prinese mu najstarša hči jesti; on pa jo pelje do neke jame ter jo pahne vanjo. Tako stori tudi z vsemi drugimi hčerami do najmlajše, ki je vedela, da je oče volkodlak. Najzadnja mu prinese tudi v gozd kuhanih jedil, ter ga vpraša, kje so sestre? „Tam v dolini skladajo drva; takoj greva tja“, odgovori jej. Na to jo pelje k isti jami ter jej veli: „Sleci se, pahnili te bom tja dol k sestram.“ Ona odvrne neustrašena: „Naj bo v božjem imenu, če že mora tako biti; prosim vas le, obrnite se, da se slečem, kajti sram me je.“ Starec se obrne, ona pa ga urno prevrne v jamo in steče pobravši obleko. A volkodlak se padši ni ubil, marveč splezal iz jame ter zdriral za deklico, tuleč, da so gore in doline odmevale. Ko se jej je bil že približal, vrže mu ovratnico, rekoč: „Ne uloviš me, dokler te rute ne raztrgaš, razkosmaš, spredeš, stkeš in iz nova ne sešiješ.“

*) Ista „mater verborum“ trdi o njih; „incubi, saepe improbi existunt mulieribus et earum peragunt concubitum, quos demones galli dusios nuncupant“ — in na drugem mestu: „vilkodlaci, incubi, sine invidi, ab inuiando passim cum animalibus, unde et incubi dicuntur ab incubando homines h. e. stuprando, quos Romani faunos ficarios dicunt“ (Glej Šafařík: D. ältesten Denkmäler d. böhm. Sprache, Prag, 1840, str. 229.)

Volkodlak se spravi na robec ter zvrši vse, kar mu je bila ukazala, predno je bilo še pol ure poteklo, in kmalu jej je bil zopet za petami. Z istimi besedami mu vrže suknjo, potem obleko, oplečje, nedrec in na zadnje srajco. Pometala je bila že vse in, ko ga zopet sliši za seboj sopihajočega, dospè ravno na travnik, kjer so stale kopice sena, in skrije se v najmanjšo. Volkodlak premeče vse večje kopice, le najmanjše se ne dotakne, ker se ondu ni nadejal ubežnice, ter proklinjajoč odide. Tri dni pozneje pride neki kralj po dokončanem lovu na oni travnik obedovat, najde ondu nago, lepo deklico ter jo vzame za ženo. A ta mu stavi jedini pogoj, da ne prenoči nikdar nobenega berača v svojem gradu. Živela sta srečno in imela dva sinova. Kar se prikrade berač v grad ter pregovori vratarja, da mu dovoli skrivaj ondu prenočiti. O polunoci se priplazi v sobo, kjer sta kraljeviča spala, prereže obema vratova ter položi krvavi nož kraljici pod blazino. Na to izgine iz gradu. Kralj da mrtvi trupli svoji ženi okrog vratu privezati in jo spodi. Dolgo blodeča najde revica naposled samotarja, ki jo napoti do jaščerice, imejoče zdravilno zelišče v ustih. S tem zeliščem pomaže otrokoma rane ter ja tako oživi. Ostala je ž njima v samoti, kjer jo slednjič najde kralj ter, spoznavši njeno nedolžnost, zopet k sebi vzame. Kmalu potem pa pride isti berač v drugič, a služabniki ga zgrabijo in peljejo pred gospoda; ko je svoje pregrehe obstal in priznal, da je volkodlak, privežejo ga za voz ter tako čez skalovje tirajoč zaženó v morje, kjer je z raztrujenim telesom utonil.⁴

Posebne važnosti v tej bajki je to, da govori o volkodlaku, katerega znači sicer tuljenje, požrešnost in krviželjnost volčja, a volčje podobne nima; tedaj je volkodlak tukaj toliko kakor „čarovnik“, v katerem pomenu ta beseda še dandanes rabi Hrvatoma in Bošnjakoma.

Z „vlkodlakom“ pitajo Slovaki hudega pijanca in požrešneža, kakor je razvidno iz naslednje narodne kitice:

„Mamka moje, mamka, nevolja je taká,
Chcelas mi dat muža, dalas vlkodlaka,
Cely den nerobi¹⁾, len dudle²⁾, haruši³⁾,
Ces noc v krēmě, žerie, ráno mňa tanduši.“⁴⁾

Da se je i slovenska domišljija mnogo bavila in se še bavi s prelaganjem človeškim na druga, zlasti živalska bitja, svedočijo nam

¹⁾ ne dela, ²⁾ se krega, ³⁾ zmerja, ⁴⁾ bije.

naslednje bajke o vedomcih, veduncih, vijedomacih (vedárceih Valv.)¹⁾ in volkodlakih, ki sem jih mogel v kratkem času nabrati. Vzete so deloma iz slovenskih knjig, dve sta mi donesla dijaka s svojega doma, zapisavši ji v zadnjih božičnih počitnicah, jedna pa mi je došla po posredovanji g. Fr. Levstika od g. Karla Rudeža.²⁾

1.

O vedomcih.

(Iz Poljan na Gorenjskem.)

„Kadar leto gre pod jésen, migajo naglo po travnicah in po hostah nekake svetle, nenavadne luči. To so ljudjé, katere pri nas imenujemo vedomce ali vedúnce. Ako jih sam rad ne motiš, nikdar ti ne storé žalega; a s prižgano lučjo se jim ne primikaj! Pride li kdo s táko lučjo blizu njih prostora, mahoma je pri njem vedomec ter udari najprvo po svetilnici, da jo raztrúpa, in tudi človeka raztrga ali mu nahudí kakó drugače. Največ jih leta z večera, kadar se pooblači. Iz dáleča ni družega videti, nego luč do luči, ki brzo tekajo sem ter tam. Kdáj in kdáj se jih obilo strne v jedno sámo luč, a potlej se zopet razleté nárazno.

Jeseni z večera se je kmetica vračala domóv iz obližnje vasi. Dobro hladno je že bilo in zazebló je ženo. Dospevši do razpotja ugleda nekoliko v stráni velik ogenj. „Kakor nalašč, da se malo pogrejem,“ reče sama v sebi in krene zadovoljna k ognju. A jedva nogo dene s pravega póti, že se ogenj razkropi na drobne lučice, kakor bi ga bil kdo raztepel. Kmetica je zavpila: „sveti križ božij!“ in pobegnila v strahu ter potlej domá pripovedovala, koliko je videla vedomcev, kateri so se takój razprhnili, kadar se jim je bližala ona.“

Slišal sem tudi to pripovedko:

„Gospodar je imel hlapca, kateri je zjutraj vstajal takó utrujen, kakor da je vso noč bil v najtežjem delu. Povpraša ga nekda g. gospodar: „kakó li to, da si tí vsako jutro ves bled in jasen, kakor bi te iz groba vzdignil?“ Hlapec odgovori: „sam sebi ne morem káj! Če se porodí človek ob necem posebnem času léta, usójeno mu je z

¹⁾ Podstava vsem tem besedam je: ved (ved-e-ti), wissen; ved+om+ec itd. je tedaj = der wissende, kundige, rekše: zauber+kundige.

²⁾ Poročilom: 1., 3., 4. podal je lepo in skozi in skozi narodno lice g. Fr. Levstik, v svoji ljubeznivi in obče znani ugodljivosti prijazno ustregši moji želji, za kar mu izrekam i s tega mesta svojo presréno zahvalo. Pis.

védomci dirjati vsako noč do zarje. Te velike težave se nihče ne izbavi sam, dokler je živ, ako njemu kdo ne pride na pomoč. Tak sem tudi jaz! A meni bi vi že drévi z láhka pomogli, če vas je volja.“ Gospodar, zeló krepek mož, velí brez okášanja: „rad storím; a povej mi, kakó se to dela?“ Hlapec reče: „drévi pojdem zopet v góro, kamor hodim vsak večer, tjakaj na planíco pod stari dob, ki je znan vsacemu, kar nas je tega kraja. Tudi ví skoraj za menój otídite z dómu; ali poprej si urežite léskovo letorásel in vzemite jo s seboj. A zdaj me dobro poslušajte! Kadar bodete na planíci, zvéste čúdo, kakeršnega niste slišali morda še nikoli. Trije továruši, rojeni vsi ob jednem času: lev, medved in jelen, tékali bodemo v zverínskíh telesih okrog dóba. Izkušajte priti, kar najbliže tega drevesa morete, in kakor prisópe k vam jelen, mahnite ga z leskovo šibo tri krati! Ne bojte se pogíbeli ter véдите, da jelen bodem jaz. Tretjič takó udarjen se osvobodim te muke.“ Gospodar je storil, kar mu je bilo naročeno, ter z večera zgódaj šel za hlapcem. V gozdu res okrog ónega débela najde tekajočega leva, medveda in jelena. Prikrade se s táanko letoráslijo in švrkne jelena, kadar mu pride na mäh. Tako ga je hléstnil prvič, drugič in tretjič. Zver se prestvorí nazaj v hlapca ter zavpije gospodarju: „Bog vam stokrat povrni!“ Od sih dob mu ní bilo treba hoditi z védomci tékat.“ (Zapísal tretješólec Fr. Arhar.)

2.

O vijedomacih.

Po hribovitem Tolmínskem pripovedujejo o „vijedomacih“ ali „vijedom'cih“ tako-le:

„Pridejo tudi taki ljudje na svet, katerim se po gotovih znamenjih pozna, da bodo, ako so moški, „vijedomaci“, ako so ženske, pa „veščé“. Da se taki ljudje „odtvarijo“, t. j. rešijo, morajo se dati skozi okno, da jih nesó h krstu. Vijedom'ci in veščé imajo hudo življenje. Oni hodijo po noči nevedé s treskilniki na križempot in tam se tolčejo z ognjenimi treskilniki. Da pa vijedomac treskilnika ne vzame, zasekajo vánj tri križe. Vsi se razmesarijo in raztrgajo, pa vender, predno je dan, povrnejo se vsi zdravi domú. Nekdaj je nebojčé fant splezal na oreh blizu tam, kjer so se tolkli vijedomaci, in ko so roke, noge, ušesa in vsake vrste udov kvišku metali, ujel je roko, ki je prišla do njega na oreh. Kadar so se imeli ločiti,

¹⁾ Šibo, vzrastlo v zadnjem letu.

manjkala je roka nekemu dekletu, vešči, katero je on poznal. Ko pa le niso mogli roke najti, urezal je jeden bezo in naredil dekletu roko. Pri nekem besedovanji že več let potém rekel je isti fant onemu dekletu: „Molči ti, ki imaš bezovo roko“. Pri tej priči jej je rés postala roka bezova in jej je odletela.“ („Kres“, II., str. 577.)

3.

O volkodlaku.

„V Zapotóku pri Sódražici narod veruje, da volkodlaka rodi žena. Med porodom je samó ta razloček, da volkodlak pride z nogama naprej obrnenima, a ne z glavó, kakor se drugače to sploh godí. Presukne li kdo v pravem hipu njega teló, „oddela“ mu s tem, da ne bode volkodlak; a če to zamudé stóriti, povolkodlači se kesnéje, dobivši volčjo dlako in volčje zobjé. Potlej vzdívja v gozd, koder se začne klatiti. Zverin se ogiblje in od volka beží. Baje da se posebno v slast válja po kaki čez božič na polji ostavši stvári, katero je že poprej bilo treba spraviti pod streho. Protje ali ostrvńico po božiči na njivi mekásti in grize, da vse sklésti. Oleví se zopet o svojem času, rekše, dlaka mu odpade, in potem se iz nova prevrže v človeka; a volčji zobjé mu ne izpadó, po čemer ga je lahko spoznati, dasi morda ima človeško lice. Takó se vedno preobrača na volkodlaka in človeka. Volkodlakov je malo, ker z večíne pomrjó skóraj po rojstvu, a ne ućakajo starosti.“ (Zapisal petošolec M. Mračé.)

4.

O volkodlaku.

(Iz Ribnice na Dolénjskem.)

Gospoda Karla Rúdeža, Ribničana, ustna povést, kesnéje ponovljéna še z dopisom:

„Lani (1882. l.) mi je pripovedoval Andólsčak, po pridévu Sítar, póstaren Ribničan, da je njega oća ob nedeljah bríl moške in s tem delom iskal prislúžiti kak novec. K njemu je zahajal tudi zeló star Dánčan¹⁾, kateri se je čésto razgovarjal, kakó je za svoje mladosti v Hrvate nosil prodajat leseníno. Po tacem póti je bil tam

¹⁾ Dáne (f. plur.), vas blizu Ribnice pod Veliko Goró. Druge Dáne so pri Lóži. Ta beseda znači „na dnu ležeče nasélje“; nje podstava je: dno, n., staroslov. dĕno, n., der Grund. Človek iz Ribniških Dán se zóve Dánčan, a v množtenem číslu govoré: Dánci, in poleg tega Dánčanje. Levstik.

dôlu pogodil na dom necega kmeta, kateri ga je vprašal: „živeta li še óna dva gospodarja na Ugaru¹⁾ blizu Ribnice? Ako bi njiju jeden prišel k meni, jaz bi mu dal, kolikor bi mogel, s kratka vse, kar imam, ker on me je volkodláštvu izbávil. Ta stvar se je godila takó: Nekoliko samih volkodlakov se nas je klatilo nekdaj po ónih krajih. Kadar smo po noči zavijáli (tulíli) baš na Ugaru okolo rečenih kmetov poslopja, zabódel se mi je trn v prednjo lápo (taco), da sem težko dirjal. Vzpñem se na okno ter pomolím bolno lapo v hišo. Kmet naglo izdere trn, potem razlomi hlebec kruha in ga nam vrže venkaj. Hlastéžno smo pojedli kruh ter vsi bili zopet ljudjé, kakor poprej; a potlej se nam ni bilo že nikoli treba prelagati na volkove.“ — K temu dostavlja gospod Rudež: „ne vém, kakó je bilo ime Hrvatú, niti kakó so rekali kmetoma na Ugaru; kajti minilo je do 150 let, kar sta zemlji obeh opuščéni. Kolikor sem o volkodlacih seznał po Ribniškem svétu, uvérilo me je, da so po našega naroda mislih to prekólneni ljudjé, katerim je ali neprestano biti volkovom, dokler jih kdo ne osvobodi, ali se na volkove izpremétajo samó kdáj in kdáj, osobito v nočéh, imejóci po dnevi človeško lice. Slišal sem dva krati, da se volkodlak otmè zverinstva, če mu kdo vrže hruha, menda ker je kruh božij dar, in ker se tudi vánj izpremenjáva presveto blaženo teló Gospoda našega.“

5.

Volkodlak.

Volkodlak se narodi iz človeške matere in pravega volka. Na videz je človeške podobe in lepega obraza, le da mu po vsem truplú volčja dlaka raste. Telo se mu razvija hitro kakor živali in ni ga treba tako dolgo zibati in pestovati, ko druge otroke, pamet pa mu le počasi dohaja, kakor človeku. Srce njegovo je zversko: ne pozna ne gnjusa, ne usmiljenja, ampak še ne dve leti star hodi sam na lov, trga kruto ovce, prešiče in druge živali ter napada in mesari tudi ljudi. Ker je vrhu tega zelo zvit in prekanjen, priti mu je sila težko do živega; kajti oblači se človeški in s tem premoti vsakega preganjalca. Kadar ga lovci zasledé, pridruži se jim čedno opravljen

¹⁾ Priglas je: úgar, úgara, m. Ta beseda znači isto, kar se imenuje tudi práha (die Brache); srbski: úgár, f., die zum künftigen Anbau aufgerissene (und dem Durchwärmen ausgesetzte) Erde; češki: úhor, m., poljski: ugór, m., der Brachacker. Levstik.

in lovi ž njimi volkodlaka. Reši se pa tem lože vsake nevarnosti, ker hodi zvečer po vaséh in posluša pod okni, kaj se nanj kuje in pripravlja. Ustreliti ga moreš le z blagoslovljeno puško. (Posneto po daljši bajki „Volkodlak“, spisal Janez Trdina, „Ljublj. Zvon“, II, str. 410.)

Iz volkodlaških vraž, ki so se človeštva sploh s toliko silo pripile, izlegla se je popolna bolezen, ki jo zovemo „Lykanthropija“ (bolezen volkodlaška.)* Te vrste bolniki si namreč domišljujejo, da so volkovi, ter se plazijo po noči po pokopališčih, razgrebajo mrliča, tulijo in trdé, da se ločijo od volkov le v tem, da jim je dlaka na znotraj obrnena, volku pa na venkaj. S silno pohotnostjo združujejo zverinsko krviželjnost in v slast jim je posebno človeško meso.**)

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.

Blizu župne vasi Stopič je stala na samem hiša premožnega Berusa. Imel je celo kmetijo, vredno 3000 goldinarjev, ki so bili za revno Podgorje že velika glavница. Berusu in njegovi ženi je po občem mnenji zloben žlahtnik „zacvrl“, da sta umrla hitro jeden za drugim še v najlepših letih. Gospodarstvo je prevzel njiju jedini sin Tonček. Bil je svojeglav, nepriljuden, gizdav mladič. Bogastvo ga je napihnilo, da je hotel biti povsod prvi, tudi v takih rečeh, v katerih je bil najzadnji. In takih rečij je bilo jako mnogo. Kakor da bi bil kak zveden vinščak, učil je župljane, kako naj obdelujejo gorice. Ljudje so se mu smijali, ker je bilo sploh znano, da je njegov pridelek skoraj najslabši v vsej sosesčini. Kaj rad se je družil z logarji in ribiči, hotel je sloveti za silnega lovca in ribiča, dasi

*) Poljski: „wilkołęza choroba, lupina insanía; quando ex humorum vitio, et atrae bilis excessu, affectus quidam lupini, et odium in greges vel homines, desideriumque eos inuadendi, lacerandi, vorandi mentem occupant.“ (Glej Linde: Słownik języka polskiego, 1814; ta citat vzel je Linde iz Knapskega knjige: „Thesaurus“ pag. 1261, Krakov l. 1641.)

**) Zdravniki primerjajo s tem nosečih žená hlastno poželenje po človeškem mesu, ki jih časih tako prevzame, da svoje može umore in njih meso z veliko slastjo požijejo.

ni ujel ne jedne postrvi v bistri Težki Vodi, in ni ustrelil ne jednega zajca v grmovitem Žabjaku. Nedeljske družčine ni maral; bal se je, da bi moral dajati drugim za vino. Jedenkrat pa se je zamešal vender le med fante in šel ž njimi v krčmo, da bi pokazal, da ima več denarja nego oni vsi in da ga zna, če hoče, tudi piti. Bahal se je tako osorno in zabavljivo, da so ga tovariši kmalu pustili in se napotili v drugo krčmo. Taka krotkost se nahaja le v Podgorji, kje drugje bi ga bili brez dvojbe stepli in na cesto vrgli. Tonček veliki pijači ni bil kos, prinesla mu je neznansko sramoto in tudi precej škode. Prebudil se je drugo jutro na močvirni loki pod izvirkom Težke Vode. Bil je ves povaljan in razdrapan. Razven denarja je izgubil klobuk, janko in desni čevelj. Še tisti dan si je kupil v mestu lepega sukna za novo opravo, dal si je narediti tudi dolge hlače. Podgorci so čudno gledali to novico. Tonček se jim je ž njo tako zameril, da ga veliko vrstnikov ni hotelo nič več poznati. Pričakovane časti mu novošegna obleka ne da niti doma niti v obližji. Vsi mladi vozniki in tobakarji in tudi nekateri rokodelci so bili mnogo bogateje nališpani. Ob velikih cestah so prepevala dekleta pesem:

'Mam rada Gorenca, k' ma lajbec rudeč —

'Mam rajši Dolencā, k' ma židanih več.

Tonček je bil velik bahač, ob jednom pa precej skop. Hotel je biti lepše opravljen od drugih znancev, ali svilnat naprsnik se mu je zdel neumna in grešna potrata, ki bi morala ostati kmetiškim ljudem neznana. Jako nespametna misel je prišla mlademu Berusu neko nedeljo pred cerkvijo. Da bi dokazal svojo moč, zaletel se je v načajivega krčmarjevega sina; hotel ga je podreti. Podgorci so čvrst rod; še tak, ki je male rasti in na oči medel, vzdigne kdaj pet centov, tri pa jih nese pol ure daleč, brez stokanja, brez kaplje pota. Tonček pa ni imel tako jeklenih kit in mišic. Priroda mu je podarila dolgo, mršavo truplo in nežne pesti, ki bi se bile pristale bolj kaki gospodični nego gorskemu sinu. Krčmarjev ga je premagal in zrušil na tla najprej z obema rokama, potem s samo desnico in naposled, ko ni odnehal, celo z levico. Vsi mnogobrojni gledalci so se zaničljivo smijali taki slabotnosti. Šestnajstleten deček zgrabi Tončka od zadaj pa ga dvigne in začne ž njim plesati in zamahovati. Leteče Berusove noge so se zadevale ob rame in prsi v cerkev gredočih Stopičank, ki so ga nabijale nemilo po mečih in

bedrih. Ta nesreča in sramota ga je tako pekla in oplašila, da se več nego pol leta ni usodil priti v domačo cerkev.

Tisti čas je dopolnil svoje štiriindvajseto leto in če dalje bolj so mu začela brodit po glavi dekleta in ljubezen. Vsi znanci so prerokovali, da mu bo v njej izpodletelo in da se bo osmešil še veliko grje nego v drugih, menj znamenitih rečeh in opravkih. Ljudje, ki so tako sodili, niso poznali ženstva in so se torej zmotili. Solnce je prisijalo, kar se veli, jedenkrat tudi pred Tončkova vrata. Imel je res da kljukast nos, mačje oči in pretenak život. Nemkam so ta svojstva povšeči, Dolenjke pa jih ne ljubijo. Ali te in druge napake in nedostatke je zakrila in popravila po polnem Berusova lepa, nezadolžena kmetija. Treba je tudi to pomisliti, da je žlahtni in sladki čut, ki ga zovemo ljubezen, v Podgorji še prav malo razvit. Premnogo je takih, ki ti ne bi znali dati poljubca, da jim obetaš zanj tudi graščino. Pri polni kupici se mladina šali in kdaj celo objemlje ali ta prijaznost je povse vnanja, vino jo užge, z vinom se izkadi. Fant, ki bi se rad oženil, izbere si deklico, ki je pridna (in pridne so skoro vse) in ima kaj malega dote, ter jej veli ali poroči: Ti, če misliš, da bi bilo prav, vzemiva se! In dekle, če vidi, da ima fant kak kos kmetije in ni prehud razuzdanec, pravi: Naj se zgodi, kakor je božja volja — in ga vzame. Vse to se začne in opravi brez ljubezni. Izobraženi ljudje, sosebnost tisti, ki beró bolehave in omledne nemške romane, so skoraj sploh preverjeni, da tako sklenen zakon ne more biti srečen. To mnenje je jako krivo in dokazuje, kako slabo pozna gospôda bistro in zdravo strujo kmetiškega življenja. Malokje se nahaja med zakonskimi tako lepa zloga in prijaznost kakor baš v našem Podgorji. Opazovalec prehodi lahko cele vasi, da ne najde v nobeni rodovini resnega razpora in sovraštva. Uzrok je, ker so ti ljudje pohlevni, miroljubni in potrpežljivi, pa imata tudi oba, mož in žena toliko dela in skrbi, da za romantično otožnost in prepiranje ni ne časa, ne volje, ne razlogov. Zdaj se bo Tončkov uspeh laglje razumel. Srečal je županovo hčer in jo vprašal: Micika, ali hočeš biti moja? Pri meni sama več, da ti ne bo slabo. Ker podgorski fantje deklet niso slepili in trapali, verjela mu je in dejala: Govori s starši, jaz se ne branim. On se ženiti še nikakor ni mislil, rad bi se bil samo bahal, da deklice njega bolj marajo nego druge. Od Micike se je napotil k Reziki, Anički, Katricici in še k marsikateri. Kar je govoril županovi hčeri, govoril je

tudi njim in odgovorile so mu vse, da se ga ne branijo. Ali so se čudili tovariši in znanci, ko so videli, kako prijazno se dekleta s Tončkom pozdravljajo in pomenkujejo! Zavidali so mu brez konca in kraja, ob enem pa grajali babe, da so take prismode. Berusu pa se je od veselja kar samo smijalo. Prej so zabavljali fantje njemu, zdaj se je rogal on njim. Vse prebite nesreče in sramote so bile pozabljene in poravnane. Največja čast junaku je bila od nekdaj, da so ga čislale in hvalile lepe mladenke. In ta slava je doletela v Podgorji Berusa! Koliko časa je trajala, ni znano, ali vsa poročila se ujemajo v tem, da je bila kratka. Končala se je s tako grozovito nevihto, da je Tonček komaj živ ostal. O tej tožni prigodbi sta se nam ohranila dva spominka, ki potrjujeta, njeno resničnost in strahoto. Prijatelj, ki je živel več let v Stopičah, podaril mi je zbirko pesnij; zložili so jih godci, učitelji in drugi narodni umetniki. Na predzadnji strani te knjižice se bere:

„Anton Berus je bil slepar,
Anton Berus je bil cigan.
Berusov Tonček je bil cvet,
Kakeršnih treba ni na svet.“

Te štiri vrstice je pesnik (slab jahač hudomušnega pegaza!) prekrizal in zamazal, gotovo zato, ker so se mu zdele slabe in jih ni mogel rabiti. Pustil pa je ti-le dve kitici, ki sta mu bili bolj po volji:

„Berusov Tonček je bil tič,	Jest pa bom povedal vam,
De takih ni bilo v Stopičah nič.	In nauk dal vsem babjekom,
Hvalil se je beštija,	Kako nevaren špas je ta,
De vse dekleta štmajo ga.	Če preveč ljubie fant imá.“

Dalje ni v zbirki o Tončku ne besedice, iz nje torej ne moremo nič vedeti, kaka nesreča se mu je pripetila. To skrivnost nam razodeva druga zgodovinska priča. Med vasjo Težko Vodo in samotno Zajčevo hišo je stalo še pred desetimi leti streljaj od ceste staro, krivo drevo, ki so mu rekli Berusov gaber. Iz debela sta moleli samo dve stranski veji, srednjo in najdebelejšo mu je odbila strela. Kadarkoli sem šel tod čez Gorjance, moral sem se smijati temu gabru ali prav za prav strašilom, ki so bila nanj nataklena. Videl sem na njem zaporedoma: sivo krilo z obroči, vse raztrgano in na več krajih grdo opisano s črnimi in rudečimi marogami, ogoljeno, starinsko avbo, tako, kakeršne so nosile še pred tridesetimi leti kmetice na svatbah, dolgo, dolgo žensko kito, za katero bi bil dal vsak jud rad tri goldinarje, majhno konopljeno kodeljo, velik

ubit lonec i. t. d. Bil sem silno radoveden, kaj pomenijo ta babja znamenja, ali v tej samoti čaka človek lahko cele ure, da se ne prikaže živa duša, katero bi mogel kaj vprašati. Ta reč se mi je razjasnila, ko sem se seznanil z bistroumnim pastirjem in pesnikom Opalčkom, ki je prignal v ta kraj večkrat svoji dve kravi. Razložil mi je stvar tako: Ta gaber se zove Berusov, zato, ker je bil kaznovan pri njem Berus za svojo malopridnost. Ker je bil trden kmet, ni čudo, da bi ga bila marsikatera rada dobila. Nalovil je torej bab, kolikor je hotel, potem pa se strašno hvalil, kako so vse vanj zaljubljene. Dekleta so se ve da to kmalu zvedele in se pošteno maščevale. Čakale so ga neko nedeljo popoldne, ko je mislil iti k Zajčevi Polonici. Všk! zaskočile so ga pri tem le gabru. Nogi so mu priklenile k drevesu, jedno roko so mu privezale za to, drugo za ono vejo, potem pa udri po njem z burkljami, metlami, poleni, perilniki in z drugim takim orodjem in brložjem, ki so ga prinesle s sabo. Ni treba praviti, da so rabile vmes tudi svoje ostre nohte in težke podgorske pesti in stopala. Teple, suvale in mrcvarile so ga, dokler so jim roke gibale. Predno so ga pustile, zatlačile so mu v jeden žep kuhinjsko cunjo, v drugega koželj s predivom, da bi vsak vedel, od koga je prejel Tonček svoje brez dvojbe zaslužen plačilo. Ljudje so ga našli še le drugi dan, ko so šli v mesto na trg. Bil je ves razdrapan in opraskan in skoro brez zavesti. Odnegli so ga domov in dejali v posteljo. Ležal je bolan veliko tednov. Pravijo, da se mu je celi dve leti mešalo, kar je verjetno. Huje nego vse bolečine ga je morala skeleti neznanska sramota, da so ga preteple babe. Kaj tako grdega se v Podgorji še nikoli ni čulo ne prej, ne pozneje. Od takrat obešajo dekleta na gaber svoje cape in čepine, da ž njimi fante dražijo in svaré, češ, kdor se ne bo držal samo jedne ljubice, utegne mu se ravno tako goditi, kakor Berusovemu Tončku.

(Dalje prih.)

Kraške jame.

Spisal Evgen Lah.

Jedna glavnih lastnostij, v katerih se kraški svet razločuje od planinskega, obstoji v tem, da se dobiva v njem neštivilno kratkih globin, po katerih tekó v jako nepravilnem teku posamezne vode. Po južni Dolenjski in skoro po vsej Notranjski

nahajamo več manjših in tudi večjih rek, ki zginajo po komaj par-urnem teku pod zemljo in pridejo dostikrat že po kratkem presledku zopet na dan. Najboljše se to kaže pri Ljubljani, katera teče v svoji celi dolgosti 85 kilometrov skozi 20 kilometrov pod zemljo. Te reke nam jasno kažejo, da morajo biti njihove struge v neposredni dotiki s podzemeljskimi razpoklinami, kotlinami ali celo večjimi jamami. Te jame prilastujejo Krasu drugo posebnost, in ga delajo nasproti Planinam tudi na drugo stran stran zanimljivega. Stvari se ve da ni tako umeti, da bi bile take jame lastne samo Krasu. Jam in kotlin nahajamo še primerno veliko število po Gorenjskem notri do Triglava. Pa tudi po Krasu samem niso posebno jednako razdeljene. Sicer jih ne pogrša noben del Krasa; Zatiška in Laška okolica imata celo veliko taci kotlin in globin, ki so v manjši meri ravno tega značaja, kakor notranjske, vendar se mora pripisovati v oziru največja važnost in zanimljivost jamam notranjskega Krasa. Po izjavi raznih strokovnjakov niso le največje, marveč tudi najbogatejše v vsej Evropi; važnejše tem bolj, ker ne nastopajo med sabo izolirane, ker so, vsaj skoro gotovo, v medsobni zvezi. Schmidl, najboljši poznavatelj kraških jam, meni sicer, da so jame znanstveno veliko premalo preiskane, da bi se dala jasno dokazati njihova zveza, vendar se o njej ni dvojilo nikoli.

Glede števila jam je sicer Hacquetova cenitev, kateri meni, da jih je nad 1000, gotovo prevelika. Ravno tako gotovo je pa tudi, da jih ima primeroma majhni Kras za svoje površje ogromno, posebno notranjski. Večje ali manjše število jam je pa odvisno tudi od tega, kakšne velikosti morajo biti votline, da se nazivajo jame.

Kraški kraji, v katerih se nahajajo večje jame, bili so tujim narodom znani že precej zgodaj; navajajo jih že geografi 3. in 4. veka. O jamah samih jim ni bilo znanega še skoro nič. Prvi, se ve da še zelo nedostatni in nezanesljivi popisi jam pripadajo 15. in 16. veku. — Od domačinov jih omenja najpoprej Schönleben; čudno je le, da ne govori nič o Postojinski jami. Za njim piše precej obširno, toda ne posebno zanesljivo, Valvasor. V 18. veku se je pečal s to stroko najpoprej Floriantschitsch. Nekoliko pozneje je dobil neki Nagel od cesarja Franca I. nalog, preiskavati kraške jame. Rezultati njegovih preiskovanj so ostali v jako skrbno sestavljenem rokopisu, katerega hrani dvorna knjižnica na Dunaji. O kraških jamah sta izpregovorila dalje proti koncu pretečenega veka Hacquet in Gruber.

Najnatančneje in ob jednom najbolj strokovnjaško je pa poročal o jamah v petdesetih letih našega veka Schmidl, odposlan od akademije znanostij na Dunaji, da bi jih preiskal. O posameznih jamah, posebno o Postojnski, pisarilo se je mnogo, mnogo.

Kraške razpokline se dele v vertikalne, horizontalne, in v vertikalne združene s horizontalnimi. Največ je vertikalnih. V večjem številu se pokazujejo že takoj onstran Vrhnik; njihovo število naprej čedalje močnejše narasta in izgube se še le pri Opčini. Severni porasteni Kras jih ima, če tudi ne na videz, ravno toliko, kot južni goli. Večina jam te vrste ima podobo lijev, globočino 100—150 m, in ravno toliko dolgost. V severnem Krasu so po navadi na dnu zarastene s travo, gole pa le ob robu; v južnem so večinoma gole in na dnu pokrite s peščevjem. Take kotline se nazivajo po navadi „doline“, če so pa na dnu porastene, imenujejo jih tudi „ogradi“. — Če so tla dolin ilnata, nabere se na njihovem dnu voda; od tod pogostem stoječe luže. Sicer so pa doline pravi požiralniki in so s svojimi razpoklinami v neposredni dotiki s podzemeljskimi vodami. Velika množica peščevja in kamenja kaže, da so bile globine prvotno podzemeljske jame, da so le rezultat zemljinega pogreza vsled potresov. Taki dolini, se ve da v širšem pomenu besede in primeroma plitvi, sta dolini: Planinska in Starotrška pri Loži. Sploh pa pripadajo severnemu večje, južnemu mnogoštevilnejše doline.

Vrtikalnim jamam pripadajo navadni, zelo ozki in v globokosti zelo različni prepadi. Tudi teh ima več južni, večje pa severni Kras. Dno je večinoma s kamenjem zasuto, nikoli pa ne z vodo napolnjeno. Pokažejo se časih hipoma sredi ravnine in so ograjeni, da se zapreči vsaka nesreča in nevarnost. Če so primeroma široki, imenujejo se kot bivališča podzemeljskih golobov — „golobine“. Dna taci jam imajo dostikrat s peščevjem obdan vhod v horizontalne jame. Zveza golobin z malimi horizontalnimi jamami je posebno pogosta na Pivki. Med Planino in Cirknico je več golobin, ki peljejo po podzemeljskih hodih k podzemeljskim vodam. Po več krajih, posebno v okolici Loža, je bilo na malem kupu več dolin, med sábo ločenih po slabotnih stranskih stenah. Vsled potresov so se stranske stene razrušile in nastala je jedna sama dolina z večjimi tlémi.

Horizontalne jame so dvojnate: suhe in vodene; prve se imenujejo po navadi „jame“ v ožjem pomenu besede, druge „globine“. Jame imajo polno kapnikov in mimo glavnega dosti stranskih hodov.

Jame niso skoro gotovo nič drugega kot nekdanje struge podzemeljskih rek; z globinami, to je zdanjimi strugami, so večidel na več krajih v zvezi, in leže vselej nekoliko višje nad njimi. To vidimo razven pri Postojnski jami pri celi vrsti družih jam. Globine so večinom precej daljše kot jame; kraške jame pa so že same na sebi daljše, kot jame drugega kontinenta. Struga Pivke n. pr. meri v Planinski jami nad tri kilometre. Globine so dostikrat po polnem pretrgane po navpičnih stenah, ki sezajo skoro do tal in puste vodi le toliko prostora, da gre sploh lahko pod njimi skozi. Prvotno so sezale take stene do tal; še le, ko si je napravljala voda novo strugo, izpodjedla jih je polagoma. V nekaterih krajih si je voda vdolbila nekaka vrata, n. pr. pri Kalvariji v Postojnski jami in v več krajih Planinske jame. Časih so razvaline po globinah tako velike, da jih ni mogel učiniti noben še tako močan naval voda: pri Kalvariji sami v Postojnski jami zavzima velikansko kamenje vso širokost jame; jednaki slučaji se nahajajo tudi pri Planinski in pri Kriški jami poleg Loža. Česar ni mogla učiniti voda, to so prouzročili tukaj potresi. Jame postajajo zmerom bolj suhe; neštevilne razpokline po stropih in stenah namreč, skozi katere prodira voda, zamašile so se v teku časa s prstjo ali ilovico. Vsled tega je prenehalo narastanje kapnikov v nekaterih jamah; tako n. pr. v stari Postojnski že po polnem; v vseh družih se pa vsaj vidno manjša.

Kombinirane horizontalne in vertikalne jame niso sicer tako pogoste, kakor samo vertikalne, vendar pogostejše, kakor samo horizontalne. Ogledati si jih je težko, ker imajo mnogo ozkih vhodov in prehodov. Po navadi obstoje iz več teras; po večjih ali manjših presledkih navzdol se pride v velike, precej ravne prostore, ki se jeden pod drugim razprostirajo. Najvažnejše jame te vrste so v južnem Krasu pri Lokvah in Trebičah. Pri Trebiški jami se pride še le v globočini dobrih 270^m v veliko, prostorno globino, katera ima za se še visokost 85^m. Reka tedaj, ki ima svojo strugo na dnu te globine, teče nad 350^m globoko pod zemljo. Nekaj jednacega, če tudi ne v toliki meri, vidimo pri Črni jami, dobro uro v severozahodu od Postojine.

Kapnikov imajo od vseh votlin največ zdaj suhe jame, od teh največ Postojnska. Število stalagmitov prevladuje nad številom stalaktitov. Schmidl jih je naštel pri Kalvariji na prostoru, ki je meril 7 □ sežnjev, v neki stranski razpoklini 60 od 1—7^m visocih.

Globine z vodami imajo sploh menj stalagmitov; sicer tudi menj stalaktitov, zato pa tem večje; nahajajo se ob krajéh strug ali pa takoj nad njimi. Največji stalaktit, tako zvano „Slonovo glavo“, ima Planinska jama v onej polovici, ki drži proti Studenemu. Največji stalagmit, v visokosti skoro 10^m, ima Kalvarija v Postojinski jami.

Dolgost vseh podzemeljskih votlin se ne da na tanko preračuniti, ker jih je večina še premalo poznata in preiskana; to je le mogoče pri večjih jamah. One jame, ki imajo po več kot $\frac{3}{10}$ kilometra v dolgosti, dolge so vsega skupaj nad 19 kilometrov. Od teh pripada Postojinski z vsemi stranskimi hodi skoro 6 kilometrov; le 200^m menj Planinski; 2 kilometra jamam pri Unci poleg Planine; po več kot 1 kilometer Kriški jami pri Loži in Pivški jami nad Postojino; 1 kilometer Predjami (Lueg), skoro 1 kilometer dozdej znanim jamam pri Škocijanu; pol kilometra Črni jami nad Postojino; po $\frac{1}{3}$ kilometra slednjič Trebiški in Lokviški jami.

(Konec priht.)

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

I.

Malo mest je v Evropi, ali menda na svetu, ki bi imela tako lepotno ležo kakor ogerska metropola, dvojno mesto Budapešt. Pešt ob levem Dunavskem obrežji stoji v ravnini, katera se daleč tja doli na vzhod razprostira v veliko ogersko planjavo. Buda pa ob desnem obrežji objema višine in nje glavni del, t. j. tako imenovana trdnjava (vár), v kateri so kraljevski grad in poslopja najvišjih civilnih in vojaških uradov, stoji na vrhu trdnjavske „gore“. Kar Budapešt posebno krasi, to je Dunav, velika reka, veličastno tekoča med sesterskima mestoma, po kateri plava gori in doli, sem ter tja množina vsakaterih velikih in malehni parobrodov, ladij in čolnov. V sporedu s trdnjavsko goro je proti jugo-vzhodu tik Dunava Blocksberg s svojo citadelo, od koder se Budapešt vidi v naj-

lepši panorami. Madjari imenujejo to goro Szt. Gellérthegy, t. j. goro sv. Gerarda, po krščanskem učeniku in mučeniku, kateremu na čast je bila tukaj nekdanj cerkva; še le v bojih proti Turkom, kadar se je ona cerkva razrušila in na mesto nje tam v brambo postavila trdnjavnica, t. j. neki „blockhaus“, dobila je gora ime Blocksberg, pod katerim je dan danes znana.

Blocksberg je na iztoku zadnji krajec tako imenovanega Bakonjskega gozda (Bakonyi erdő, Bakonyer-Wald), ki se med Blatnim jezerom (Baton) in Dunavom razprostira. Od Blocksberga ali Gerardove gore proti zapadu in severu se vrstijo različne gore in višine: Adlersberg (Sashegy), kjer zori slavnoznano rdeče vino, mali Schwabenberg, tudi z vinogradi obsajen, veliki Schwabenberg ali sploh Schwabenberg (Svabhegy) imenovan, obsejan z razkošnimi vilami, kamor se vozijo Budapeščanci po gorski železnici iz mesta v sveži zrak, prav kakor na svoj domači Rigi. Še višja je Ivanova gora (Johannisberg, Jánoshegy), in med gorama Schwabenberg in Johannisberg je prekrasen Kotič — Auwinkel (Zúgliget), in na severni strani Ivanove gore lepa Leopoldova dolina. Ob Dunavu proti severu je Kalvarija, Matjaževa gora itd. itd.

V Budi ali Budimu so staroslavne in znamenite toplice z različno zdravilno, toplo in vročo vodo, katera na mestih izvira po 50° R. vroča. Pod Blocksbergom je tako imenovano račko, t. j. srbsko mesto, kjer pa je Racev ali Srbov (rác, Raitz = Srb) malo več živih ostalo, dasi jih je tukaj bilo nekdanj mnogo; največ se jih je preselilo na pokopališče, kar tam pričajo mnogoštevilni srbski grobni spomini; tisti pa, ki niso pomrli, ti so se največ pokatoličnili in po katolicizmu zajedno pomadjarili. — V tem le še po imenu srbskem mestu slovijo tri topliške kopeli, in sicer račka kopel (Rácfürdő, Raitzenbad), Bruckbad (Budafürdő) in Blocksbad (Sárosfürdő).

Na severni strani Budima je topliški zavod „Cesarska kopel“ (Kaiserbad, Császárfürdő) z Lukeževo kopeljo (Lukasbad, Lukácsfürdő). — Vse te toplice in kopališča pa ne slovijo samo zavoljo zdravilne, dobrodejne vode, temveč tudi zavoljo naslad, katere so v teh zavodih brez vseh zaprek vselej na dnevnem redu ali v stari navadi, in nihče se moralno ne zadeva ob nje.

Pravim biserom ogerske metropole se more imenovati Margaretin otok (Márgit sziget), ležec sredi Dunava s krasnim parkom, boga-

timi raznovrstnimi rožnimi nasadi in prelepim kopališčem. Pešt v svoji ravnini nima mnogo prirodnih zanimivostij; posebnega spomina vreden je le „mestni gozdič“ (Város-liget, Stadtwäldchen), kamor se dohaja iz mesta po najlepši in celo novi ulici, tako imenovani radialni cesti (sugar ut); pa diči se Pešt s krasnimi palačami in z velikomestnim življenjem, med tem ko je zastareli Budim zaradi starosti česti vrednemu provincijalnemu mestu podoben. S kratka: Budapešt je paradno dete madjarskega samoljubja, s katerim detetom se Madjari tako tujcem kakor samim sebi bahajo in za katero tudi vse možno žrtvujejo. Konečno še omenjam, da sta sesterski mesti Buda in Pešt zvezani z dvema krasnima mostovoma čez Dunav, ter prosim odpuščenja, če bi mi strog čitatelj zamerjal, da sem proti naslovnemu napisu „Tri Gracije“ pričel naštevati budapeščanske znamenitosti, katere marsikomu niso znamenite. Pa zakaj bi tega ne bil smel storiti? Saj se z nobenim dolгим popisom še nisem zagrešil, in upam, da se ne bodem; no, misliti si morem, da so čitatelji že privajeni čitanju vsakatega opisovanja, ker z malo izimki vsi pripovedovalci, novelisti in romanopisci, opisujejo na dolgo in široko, na globoko in visoko, na debelo in drobno vsakateri kraj in kotič, kjer se kreče in nahaja junak ali junakinja njihove povesti. Ne vem, zakaj so ti pisatelji toliko popisoljubni, ali zato, ker mislijo, da dotične mestnosti čitatelje res toliko zanimajo, ali ker je mnogo lažje zmisлити si takšne popise, nego pripovedovanja in zanimanja vredne dogodbe. Jaz si mestnosti za svojo povest nikakor nisem zmisllil, kakor dotičnih dogodkov ne, temveč navajam stvari, katere more vsako zdravo oko videti in tukaj vidi, ter pravim, da morejo Madjari na svojo metropolo res biti ponosni, kakor so. Budapešt je v resnici lepo, veliko mesto, no, kar mu je na največji kras ali največjo diko, — naj tiho povem, — to so njegove meščanke; saj morem brez pretiranja trditi, da je pač malo mest na svetu, v katerih bi živelo toliko tako lepih ženskih kakor v Budapešti. —

Obče je znano, da so Madjari izborni jahačni, t. j. viteški narod, kakor so Judje izvoljeno ljudstvo božje. Kakor pa si človek ne more misliti mornarja brez morja, ali voznika brez voza, tako tudi nikakor ne viteza brez konja; moderni vitezi, equites, chevaliers, cavalieri, Ritter, . . . ki le na papirnatih ali pergamentnih konjih jasejo, ti so torej v posvetni aristokraciji equites in partibus non equitantium, kakor so v cerkveni hierarhiji episcopi in partibus infidelium.

Konj je, kakor slavni Buffon pravi, „la plus noble conquête, que l'homme ait jamais faite“; čim odličnejši je torej vitezu konj, tem sijajnejši je vitez — ako zna sijajnemu viteštvu primerno tudi jahati. No Madjari so sijajni vitezi: odlični konji, kateri se na Ogerskem odgojajo tako v državnih, kakor v privatnih konjskih zavodih — bolje nego Madjari sami — morejo se meriti z najboljšimi vrstniki po vsej zapadni Evropi. Kakor pa je pravemu vitezu konj neobhodno potreben atribut, tako je z viteštvom tudi lepo ženstvo nerazločljivo združeno. Iz teh jasnih in dognanih zadatkov se more in mora dalje sklepati, da pravi vitezi, kakor so Madjari — ne skrbijo samo o izboljšanju konjskega plemena, temveč tudi ženskega zaroda. —

Večletne skušnje kažejo, da mnogo koristi, ako se ob prilikah za konje, govejo živino, ovce, pse in drugo žival prirejajo razstave ter odlikujejo z darili najlepši izvodi; no bistroumni Madjari pa niso samo pri teh skušnjah ostali; oni sezajo v svojih drznih in smelih mislih dalje nego drugi kulturni narode, prav kakor jih s svojimi brzimi konji pretekavajo: priredovali so že, in sicer z najboljšim uspehom, poleg razstav za četirinožne živali tudi razstave za dvonožnice — toda ne za goske, kure i. t. d., temveč javne razstave za ženstvo, kjer se istotako eksemplari najlepših deklet odlikujejo z darili. — Slava viteškim Madjarom za ta razvoj najnovejše kulture! Ogersko ženstvo se povzdigne nad vse ženstvo drugih dežel, in madjarska dekleta bodo ob vseh konkurencah zmagovala kakor ogerski konji. Se ve, da se bistri ogerski konji in krasna ogerska dekleta ne vzrejajo samo za domačo potrebo in sijajnost, — bilo bi jih doma preobilo —, temveč tudi za dragoceni eksport. Že prihajajo kupci po dotično blago iz bližnjih in dalnjih krajev — to je gosposka trgovina in vredna viteškega naroda! —

Marsikateri moralist čitaje te vrste menda v sveti jezi nejevoljno nagrbanči modro čelo; pa kaj morem jaz zato, da pripovedujem facta, non ficta? — Take so stvari v resnici; ako je v njih mnogo cinizma, temu jaz nisem kriv; svobodno pa se na pozitivne dogodke namodrujejo potrebni ali nepotrebni moralni komentari. Resnica je, da se na Madjarskem napravljajo javne razstave ženskih, kjer se dekleta natekavajo s svojo telesno lepoto, kjer jih dotični zvedenci sodniki kakor drugo razstavno blago razmotrujejo vse na drobno in tanko proti vsakateri spodobni morali, proti človeški dostojnosti, proti prvim, najpotebnejšim in najvažnejšim ženskim čednostim: — na ta način

se ženstvo po polnem demoralizuje in pogublja, v prosto živino ponižuje. — Dalje se more modrovati, da telesna lepota ni nobena osobna zasluga ali čednost, katero bi bilo spodobno z darili odlikovati in javno hvalisati, kajti s tem se umetno goji ona nečimerna gizdavost, ki je najpogubnejša ženska strast, kateri se v obče najteže nasprotuje, in katera je po največ prvi in glavni vzrok vsem drugim ženskim napakam. Nesrečna so ta zaradi svoje telesne lepote javno venčana dekleta, akoprem se začasno mislijo srečne in zavidue. Venci, s katerimi se venčajo, spleteni so iz otrovnih cvetic, pod katerimi usahnejo vse deviške ali ženske čednosti; podobni so vencem, s katerimi so nekrščanski narodje venčevali v smrt izbrane žrtve svojim nečistim bogovom.

Ko je bila ob priliki ljudske svečanosti v gori omenjenem mestnem gozdiču po žurnalih, plakatih in nebrojnih programih napovedana konkurenca lepoticam, moral si je vsakateri človek, ki ni madjarskih pojmov, misliti, da je to šala, kakeršne se drugod dogajajo o karnevalu in maškeradah; a ko je o napovedanem času prišel na označeno mesto, videti je mogel golo resnico. Leta 1882. je bilo krasno vreme 20. avgusta, v dan sv. Štefana, posvečenega kralja in patrona ogerskega, kateremu na čast se nikakor ni šalilo, kakor se šali na karnevalni vtorek, temveč v največji resnobi se je sililo in gnetlo ženstvo pred sodni stol modernih Parisov. Izginila je v gorečem hrepenenju po zaželenem jabolku vsa ženska, da ne rečem deviška sramežljivost, ostale so v srcih lepotičnim konkurentinjam le grenke drože najbridkejše midsobne zavisti. — —

Zdaj pa še edenpot pravim, da je malo mest, v katerih bi živel toliko lepotic kakor v Budapešti. S tem izrekom se vračam po zgorajšnjih ovinkih končno h glavnemu napisu.

I.

L' aberration des comètes
n'est pas plus difficile à calculer
que le mouvements du cœur, de
l' esprit, et surtout de l'
amour propre de femmes.

Mirabeau.

Leta 1875., ko sem začel opazovati in premišljevati razne znamenitosti ogerske metropole, prikazala so se v svet, t. j. v javne družbe, bale, koncerte itd. tri mladostna dekleta, sestre, katere so po

vsem velikem mestu slovele zavoljo izredne lepote svoje ter se za tega delj imenovala kratko le „tri Gracije“.

Slava gospé Hiúsághyjeve, matere teh krasotic, tudi ni bila malehna, in sicer ne samo zato, ker je te Gracije porodila in odgojila, udeleževala se vsakaterih dobrodelnih društev, kazala v svojem razkošnem mestnem stanovanji kakor v krasni vili na Schwabenbergu sijajno gostoljubje, za kar so jo v goste vabljeni žurnalisti mnogo mnogo slavili, — temveč tudi zato, ker je bila še sama res lepa ženska.

Gospa Hiúsághyjeva, akoprem mati treh že za ženitev doraslih hčeri, ohranila se je še prav mladostna. Bila je srednjevelike, gibkopolne, po vsem krasnomerne rasti in postave; kipar ali slikar bi si ne mogel želeti primernejšega modela dovršene ženske. Nje zanimivo lice je ohranilo še polno svežost; kadar se je smehljala, — kar je bilo mnogokrat — kazala je zalo drobne bele zobe; v njenih velikih črnih očeh pod gostimi senčnatimi obrvmi je gorel žarno iskreči se ogenj, in njeno svetločrni kodri so ukraševali v veliki obilosti njeno lepo in ponosno glavo. No, gospa Hiúsághyjeva se je bližala štiridesetemu letu; a kdo bi ne vedel, ki je ženstvo opazoval in spoznaval, da se mnogoterim ženam, kadar se bližajo tej pomenljivi dobi, vzplamte z vso silo in gorečnostjo vse one strasti, katere so se jim bile zažarile v prvem deklškem razcvetu. —

Kar se gospodičen Hiúsághyjevih tiče, mislim da mi jih, po njih matere kratkem popisu, pač ni treba še posebno opisavati; omenjam le, da so po vsem bile ustvarjene po materi; bile so nepopisljivo lepe, prekrasne, v prvem mladostnem, torej najnežnejšem razcvetu. Ako bi jih primerjal z materjo po nekakšnem pesniškem prispodobljevanji, rekel bi: gospodične Hiúsághyjeve so bile podobne najkrasnejšemu pomladanskemu, a gospa Hiúsághyjeva najlepšemu jesenskemu dnevu.

Zdaj je menda treba, da čestitim čitateljem predstavim še očeta treh Gracij in moža njih matere; zajedno pa brž opazujem, da se o možu, ako je že precej prileten, kakor je ta že bil, ter ima zaročeno ženo, katera hoče še za mlado in lepo veljati, na modi in v velikem svetu biti in svojo „mladost“ še uživati, — le malo, ali kakor o zadnji stvari govori. Gospod Hiúsághy de Hiúsághfalva és Göghalom je bil za dvajset let starejši od svoje žene, ter izžit galantnež. Da so mu izpadali lasje ter na mesto njih rastle obili rogovi, to ga je

malo brigalo: on je hodil svoje poti, žena njegova svoje; taka je moda in morala odlične gospode, vseh onih ljudij, ki vedó, kako je treba v velikem svetu živeti.

V svoji mladosti je bil bojda gospod Hiúsághy vrl dečko in Don Juan prve vrste; mnogo je prebil in preživel, predno se je oženil s šestnajstletnim dekletom, bojda iz čiste ljubezni. — Mlada žena mu je pa vrhu svoje krasote prinesla tudi precej lepo doto in, ker je imel tudi sam svojega premoženja ter kot visoki in imenitni državni uradnik in dostojanstvenik dobival znamenito državno plačo, mogel je živeti v prav ugodnih in sijajnih razmerah. S prva je iz ljubezni svoji mladostni in prekrasni ženi storil vse, kar je mogel in kar je ona želela; malo po malo pa se je tudi nehoté privadil ravnati po volji svoje žene. Tako so tekla leta in ljubezen je pošla; moževa avtoriteta je ginila, žénina je rastla. Gospod Hiúsághy je svoje tri hčerke iskreno ljubil, a malo se je utegnil z njimi pečati; uradne dolžnosti kakor mnogoteri drugi javni posli so ga otimali njegovi rodbini, tako da se je le malo mogel muditi v družbi svoje žene in svojih otrok. Za tega delj pa si je naravno mlada in lepa žena počela iskati druge družbe.

Hčerke so se odgojevale po najnovejši modi, po kateri so bile tudi vselej oblečene. No, kakšna je ta odgoja? — S prva prepušča mati kilavega otroka dojili, ter se za njega le tedaj briga, kadar ga hoče prijateljicam kazati v paradnem ponosu. K madjarski, slovaški ali nemški dojili pride detinska odgojevalka, — la bonne, — navadno francoska Švicarka, — francoska Švica je namreč že mnogo mnogo let prva eksportna dežela za bonne in guvernant. — Ko dete nekoliko odraste, doide še Angličanka in potem otrok žlobudra madjarski, francoski, angleški, nemški, kar jako občudujejo roditelji in drugi ljudje, ki sami nobenega jezika pravilno in točno ne poznajo. —

Tako so se tudi naše tri Gracije odgojevale; no poleg te „sijajne“ domače odgoje so obiskavale še najznamenitejšo, t. j. najmodernejšo deklško šolo, pravo žensko akademijo v Pešti, kjer se mlade blagorodne gospodične uče vseh možnih in nemožnih višjih vednostij: filozofije, astronomije, estetike, fizike, kemije in kar je še takšnih znanostij. Da se v tem zavodu uči tudi glasovir in plesna umetnost, to se samo po sebi razumeva.

S šestnajstim letom se navadno konča vse šolsko učenje; silno učene mlade dame stopijo v svet dovrševat svojo svetsko odgojo za prak-

tično življenje. Ako pravim: za praktično življenje, naj si zato vender nikdo nikar ne misli, da se blagorodne gospodične tedaj učijo gospodinjstva in takšnih stvari, katere je po našem priprostem mnenji vsakateri ženi, materi, gospodinji in ženski v obče treba vedeti. No kaj še! — Praktično življenje namodnega ženskega sveta je neprestano vojskovanje proti moškemu svetu. In ako so tudi veliki stroški in brezkončne priprave v modernih državah za bojne vojaške svrhe, in ako tudi vsi narodje pod tem težkim bremenom stokajo in trpé neizmerno škode: vender so vse to le malenkosti v primeri z ženskim oboroževanjem in bojevanjem. Blagorodna gospodična, zapustivša šolo ali iznebitvša se svoje guvernantе, misli jedino le na zavojevanje vseh moških, katerim se milostivo prikaže; naravno je torej, da se za to samoljubno zadovoljevanje, zaželjeno si zmago tudi primerno pripravlja: koliko preišljevanja, koliko skrbij in koliko nejevolje pa stojé te priprave! — Ni lahko si brž vse natančnosti, vsakatero najnovejše mode prisvojiti, vselej vedeti, kakšen mora biti tej ali oni obleki kroj, kakšne barve h takšnemu licu, h takšnim lasem, h takšnim očem. Kakšna frizura in — kar je velevažno — kakšen klobuk, klobuček ali šapka? Kakšne oprave je treba za jutro, kakšne za popoldne, kakšne za večer? Kakšne doma, kakšne zunaj dóma, kakšne na sprehajališčih? Kakšne v tem ali onem, večjem ali manjšem društvu? Kakšne v koncertih, v glediščih, na balih in ob vsakojakih drugih prilikah? — Kako se te skrbi v ženski glavicí drviyo ter nežno srce vznemirjajo! Kar pa je pri vsem tem še najgroznejše, to so modistovke, vešče ali nevešče, in potem možje in očetje, ki hočejo z denarjem ščediti in skopo ravnati. — Kadar je vse vojstvo prirejeno, t. j. kadar je toaleta po vsem dovršena, vse ob pravem času na pravem mestu brez madeža in ukora, tedaj je treba še vedeti, kako se s temi silami tudi prav razumno vojuje, kakor vojskovodji, kateri je za boj pripravno razpostavil svojo kavalерijo, infanterijo, artilerijo in vse drugo vojstvo; bojeljubnim krasoticam je torej vedeti treba za vse slučaje, kako stati, kako sedeti in hoditi, kako glavicó nositi, kako z očmi ravnati, kedaj žarko in ponosno pogledovati, kedaj se nežno in pohlevno ozirati ali sramežljivo oči povešati, kako in kedaj se nedolžno in prijazno smehljati, kako in kedaj se ošabno naprčivati in jezljivo ali zaničljivo se nadržvati; kje in komu veselo ali žalostno koprneče ali malomurno lice kazati; kje, kedaj in komu hrbet obračati, s kakšnim glasom in

o čem s kom govoriti, kaj pritrjevati in kaj zanikavati itd. itd. . . . vedeti je treba še neštivilnih drugih vojevalnih tajnostij, katerih pa se ve da tukaj ne morem naštevati, saj sem menda že po teh primerih dovoljno dokazal, koliko skrbij ima namodno ženstvo s svojo lepoto in strategijo za neprestano vojskovanje, po čemer je razvidno, da se ono nikakor ne utegne brigati, — ako bi se spodobilo — za priproste ženske opravke, za kuharstvo in mnogotere gospodinjske potrebe in različne domače ugodnosti. —

Kar se tiče duševne hrane temu ženstvu, to mu podajejo vsakojaki romani, posebno pa najnovejši francoski, katerim je prvi reprezentant Emil Zola. Naša doba je praktično materijalistična, kakor je naša filozofija induktivno realistična. Romani in drugi romanom podobni literarni proizvodi so navadno izraz ali zrcalo mišljenju in čutenju onega občinstva, kateremu so namenjeni; no čim bolj pisatelj ugaja občnim strastim in težnjam, tem bolj se čita in hvali. Zola in drugi njegovi vrstniki in utemeljitelji naturalističnega romana so ravnali po tem pravilu. Večina blagorodnega občinstva, ki čita romane, blazirana je skoz in skoz, ter nima za vzvišene ideale ali moralično čutenje in mišljenje nobenega pojma; tukaj velja povsem pravilo: *quod non est in sensibus, non est in mundo*. — Ti naturalistični romani, ki prihajajo iz originalno-francoske literarne kuhinje, ali pa se po dotičnem receptu porájajo drugod, morajo biti — kakor francoske jedi blaziranim gastronomom — mnogo in vsakako štu-pani; saj je glavna stvar uprav štu-pa, ki čutne živce šegače. Ostra in obila štu-pa še vsakojake gnjilobe spravlja na gospodsko mizo za največje delikatnosti. Dotični pariški romanokuharji in njihovi posnemalci pobirajo tedaj vsakotere gnjilobe velikomestnega socijalnega življenja, ter jih s svojo bujno fantazijo in gorečo besedo tako „ukusne“ pripravljajo, da se vse namodno ženstvo o tej dušni hrani naslaja in krepčá za „praktično“ življenje. Kdo bi se torej čudil, da je to namodno in blagorodno ženstvo v pornografiji tako grozno zvedeno, v ojkonomiji pa tako strašno nevedno?! —

Namodne dame, ki hočejo biti „v velikem svetu“ na „velikem glasu“, trudijo se mnogo mnogo za ta svet, pa malo malo za svoj dom. Snujejo in udeležujejo se vsakojakih „dobrodelnih“ društev, za katere imajo danes tu, jutri tam zborovanje in posvetovanje; brezkončnih skrbij jih stojé dobrodelni bali, koncerti, gledališča, pikniki

itd., za katere morajo ne samo toliko in toliko ljudij z vstopnimi listi nadlegovati, temveč tudi sebi prikladne toalete pripravljati.

(Dalje prih.)

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

Ko je l. 1841. Lérmontov v dvoboju storil tragično smrt, pozdevalo se je skoro, da je ž njim umrla tista živa in sarkastična lirika, v kateri se goreče odseva vse mišljenje novega zaroda ruskega, katero je v svoji mladosti popeval s tako sijajnostjo Puškin in kateri se je za njim tako pogumno posvetil pisatelj Demona. Zares, po Lérmontovi smrti se ni pri nobenem tedaj živečih pesnikov občutil tako silno tisti bridki sarkazem, ki je zajemal svojo silo in moč iz zdihovanja in trpljenja narodovega! In vendar je narod vedno še trpel, vedno še so prihajale iz vsake koč, iz vsake vasi iste obupne tožbe, iste strašne kletve, katere občudujemo v pesnih nesrečnega Mihaela.

V tem času, v početku Nikolajeve vlade, ko je novi zarod s strahom oziral se na literarno obzorje, ali bi se mu od kodi ne prikazala nova zvezda; ko je ves narod željno pričakoval drugega pesniškega srca, drugega umetniškega duha, ki bi razumel njegovo mišljenje, občutil njegove bolečine, celil njegove rane: v tem času stopi v St. Peterburg Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

Prišel je tjà, da bi se vpisal v vojake, da bi se učil vojne umetnosti. Zares prične kmalu boriti se, ali ne z mečem, nego s peresom. Prve njegove poskušnje so se vzprejele mrzlo, ravnodušno. Ali to ga ne ustraši in mu ne vzame poguma, ampak še dalje objavlja svoje proizvode v najboljših peterburških listih, in sicer pesni, katerim je ostajalo, dasi jih je stroga cenzura hudo postrigla, vendar še dovolj uporne in sarkastične bridkosti. To ni bil lirični vzlet romantika Žukóvskega, tudi ne elegantna Puškinova ironija, niti jezni

sarkazem Lermontova: to je bil izraz krepke, razjarjene duše, ki je kazala zdaj svojo krutost, zdaj tiho žalost. Ti proizvodi, katere je tu pa tam kazila slaba oblika, ali navdihala blaga strast, vrstili so se zaporedoma: in iz vseh teh poezij, iz vsake njih strofe, iz vsakega vërza, da, skoro iz vsake besede izliva se ista temna in goreča želja po maščevanju.

Da li hočemo razumeti značaj prvih in žalostni duh vseh skoro naslednjih njegovih pesnij, pogledati nam je detinska in mladeniška leta pesnikova. —

L. 1821. v 22. dan novembra rodil se je Nekrásov v skromnem mesteci podolsko-kameneške gubèrnije, kjer je bil tedaj nastanjen oče njegov, Aleksej Sergejevič, bogat častnik v carski vojski. Kmalu po Nikolajevem rojstvu stopi oče v pokoj ter se preseli na dedno svoje posestvo Grešnevo na Volgi, v jaroslavski gubèrniji. Ako sodimo po tem, kar nam pripoveduje pesnik sam, bilo je to Grešnevo v nekaterih ozirih res grešno. Tam je tratil stari Aleksej Sergejevič svoje ničevu in malopridno življenje z veselici in zabavami sredi svojih grdih in bojazljivih slug, ki so zavidali celó pse in konje. Tam, kjer je pesnik v detinskih svojih letih videl, kako je lepa njegova mati, blaga duša, udano kakor sužnica umirala od grozovitosti svojega soproga, nevednega in surovega človeka; tam, kjer je pomagal prenašati bolečine svoji sestri, katera je iz sramežljivosti bila prisiljena zapustiti očetov dom, napolnjen s smešničarji, hotnicami in zajedalci: tam se je naučil trpeti in sovražiti, tam je izprevidel, dasi še deček, da mu je otroval dušo nečisti duh pregrehe. V hiši trpeli in molčali so vsi, tiho zakrivajoč svojo jezo in sovraštvo. Njemu ubožcu ni ostajalo druge tolažbe nego materino krilo. Ali tudi mati mu umrje . . . in prisiljen je pesnik bridko vzdikniti v svoji povesti: „Oj zares! v vsem mojem odurnem in žalostnem detinstvu ne najdeš niti jednega lepega, sladkega spomina!“

Že l. 1832. nahajamo Nikolaja na gimnaziji v Jaroslavu, kjer je ostal do 1837. l., tedaj namreč opusti gimnazijske študije ter se odpravi po ukazu svojega očeta v Peterburg, kjer naj bi se posvetil vojni službi. S sovraštvom v srci, s potrto, zastrupljeno dušo, z živo željo po maščevanju vrže se v svet in z nova vidi povsod le pregreho, od vseh rod sliši srce stresajoče vzdih in opazi, da vsi trpé in molcé, nemi, prestrašeni, da požirajo svoje solzé. „Tedad,“ takó se nam izpoveduje sam, „vržem se globoko razjarjen v šumeči propad

nereda in uživam svojo mladost kakor norec, neumno . . . Ali po ti vzburjenosti mladih let je nastopil mrtev, leden mir, kakor v grobu: bolan in zaničujé ves svet si izberem slučajno novo pot.“ Pesnik pravi „slučajno“, ali kdo vé, ni li to bila posebna moč krepkega duha njegovega?

V Peterburgu se snide namreč z nekaterimi bivšimi součenci svojimi; nasledek medsebojnih pogovorov je bil ta, da se Nekrásov odloči, obesiti na kol vojaško suknjo ter prestopiti na vseučilišče. Piše torej o tem očetu, ali slabo je skupil! Strogi oče se razjezi na nepokornega sina ter mu odreče vsako podporo. Šestnajstletni Nekrásov, sam v daljni tujini, brez denarja in prijateljev, vender svoje namere ne opusti; našel je bil pribežališča pri profesorji Uspenskem, kateri ga je pripravljaj tudi na vzprejemno preskušnjo. — Te preskušnje ni prebil dobro: pal je iz matematike in fizike. Na vseučilišče ni mogel biti vzprejet, vender je z dovoljenjem rektorjevim obiskaval predavanja kot izredni poslušalec od l. 1838. do 1841. Poučeval je ob enem po hišah; slavní general Loris Melikov je njegov učenec. Tudi s korekturami po tiskarnah si je služil svoj kruh. Nekdaj, ko ne more plačati stanarine, zaseže mu gospodar vse njegovo imetje in ga ne pusti več v stanovanje. V mrzli noči se mora vlačiti po peterburških ulicah, dokler se naposled ves utrujen ne usede na prag pri neki prodajalnici. Tu ga najdejo berači polu otrplega ter ga vzamejo s seboj, kjer je vsaj noč prespal na gorkem. Zjutraj jim spiše neko prošnjo in dobi za to od njih 15 kopejek, s katerimi si je ustanovil novo domačijo, kakor je pozneje večkrat pravil v šali.

To je bil tisti čas, ko mu je neki skriven glas govoril: „vstani, čas je že: ti si pesnik! ne misli, da ljudje propadajo za zmerom.“ In iz spominov na svoje detinstvo in mladost svojo, iz obupnosti svoje duše, iz bolečin zatiranega naroda, iz trpljenja ubogih pregnancev zajemal je snovi svojim pesnim. Iz tega nam je vzrasla tista osorna ali krepka energija, tista silovita moč, ki izpreminja v kletvino skoro vsak proizvod njegov iz tedanje dobe.

L. 1839. prineseta časopisa „Syn otečestva“ in „Biblioteka dlja čtenija“ prve pesniške poskuse njegove. Večinoma je dopadal; zato se uda še bolj pridno književnosti. Že l. 1840. izide prva zbirka pesnij njegovih („Mečty i zvuki“), ki je vzbudila občno pozornost. Žukovskij, jeden iz glavnih romantikov ruskih, pohvali našega pes-

nika, in tudi Polevój, urednik „Syna otečestva“ je zadovoljen ž njim. Toda najimenitnejši kritik tedanjega časa, Visarion Bělinskij († 1848), natisnil je v „Zapiskach Otečestvennyh“ jako strogo obsodbo. Med drugim piše: „Na voljo vam je dano, prebrati tu celo knjigo verzov in zabavljati se v njej s samimi znanimi, preperelimi frazami, cum locis communibus, pa gladkimi vèrzi; — mnogo, mnogo je že to, ako se tu pa tam v tej puščavi rimovanih zlogov najde kak posamičen vèrz, ki je prišel iz srca. To je berilo, ali bolje povedano, rabóta za recenzenta, ne pa za občinstvo.“

Ta ostra obsodba vender ni zmotila niti pesnika niti kritika, ki sta se od te dobe bližala vedno bolj in bolj, kar je jako dobrodejno vplivalo na razvoj Nekrásovljega talenta. Razven pesnij, katere so se od l. 1845. vzprejemale tudi v „Otečestvenne Zapiske“, najboljši ruski žurnal tedanje dobe, pisal je Nekrásov takrat tudi nekaj povestij v prozi in pod pseudonimom „Perepelskij“ je izdal tudi dve veseloigri, kateri pak sta bili slabi deli brez umetnosti. Pomisliti nam je namreč, da je moral Nekrásov vsled pogodbe, katero je sklenil z izdajatelji „Pantheona“, za tisoč rubljev na leto napisati gotovo in sicer znatno število povestij, gledaliških iger, pesnij in ocen; zato mu ni dostajalo časa pravemu umetniškemu delovanju.

Ko so l. 1846. „Otečestvennyja Zapiski“ prinesle njegove tri pesni: „Po cesti“, „Vrtnar“ in „Ko zmóta v mraku“, bil je pripoznan splošno nenavadni talent mladega pesnika. Ravno tega leta je moral tudi strogi Bělinskij, presojujé komični, ilustrovani almanah njegov, „Pervoje-aprělja“ (1. aprila), pripoznati, da Nekrásov ni pesnik, ki nadleguje recenzente, ampak da je bodoči ljubljeneec občinstva.

Po tem so se izboljšale tudi gmotne njegove razmere. V tem, ko je s prva v lakoti in mrzli sobi moral piliti svoje vèrze, postal je zdaj čislan sotrudenik različnih časopisov in mnogo vabljeni gost raznih omikanih in veselih krogov. Tukaj je pazil z bistrim očesom, kje prav za prav izvira nesreča in reva naroda; spoznaval je lažnjive liberalce, katerih cilj in konec je bila polna možna; prihajal je v dotiko z brezvestnimi uradniki, ki so neusmiljeni drli ubozeга mužíka (kmeta), samó da bi se mogli poganjati za nasladami zapadnega sveta. Odpirale so se mu vedno bolj tudi najtajnejše sobe ruske družbe, kjer se je odločevala usoda zatiranih kmetov, se ve, da tem na škodo. Ko je naš pesnik razburjen zapuščal salone peterburških bogatinov in visokih uradnikov, zahajal je v družčino,

katere članovi se skoro vsi svetijo na nebu ruske književnosti kakor zvezde prve velikosti. Turgenev in Gončarov, Grigorovič in Dostojevskij, Ogarev in Majkov, Hercen in Panajev, Bělinskij in arheolog Afanasjev, leksikograf Dalj in drugi — vkupe so prebiral ž njim žalostne strani v veliki knjigi ruskega življenja; stresavali so glave nad temnimi obrazi tega življenja in prisezali so, delati na to, da se povzdigne narod iz sužnosti, da se pometejo iz ruske družbe tisti malostni, posvetni postopači, ki so si v tedanji dobi jedini svojili tako zvano oliko. Ti komplimentisti so se likali na vzorih zapadno-evropskih; ali pri tem so se navzeli navadno le zunanjih oblik omike evropske, v duhu so ohranili svojo orijentalško šopirnost, naslado in surovost svojih pradedov. Tip takega puhlega olikanca nam je narisal Nekrásokov v pesmi „Sijajna partija.“

Da bi imenovani izvrstniki samostalno mogli širiti nove svoje misli, v to so potrebovali svojega časopisa. Jedro literature ruske nahajamo že od štiridesetnih let v velikih mesečnikih, kjer se je vsako imenitnejše, splošno poučno delo objavljalo poprej, nego li je izšlo v samostalni knjigi. V mesečniku, ali kakor pravijo Rusi — žurnalu (v razliko od gazete, ki jim znamenjuje dnevnik), v mesečniku se novi pisatelj tako rekoč krstí. Pridobili so si tedaj časopis „Sovremennik“, katerega je že l. 1836. ustanovil Púskin. Prva številka pod novim uredništvom, v katerem nahajamo Nekrásokova in beletrista Panajeva, izšla je l. 1847. Ta številka je prinesla povest iz „Lovčevih zapiskov“ Turgenevljevih, roman Hercenov, povest Panajeva, pesni Nekrásokova, Turgeneva, Ogareva, kritične članke Bělinskega, Kavelina, historične iz peresa Solovjeva, razprave grofa Uvarova in Nikitenka — sploh dela skoro vseh čislanih tedanjih literatov ruskih. Mahoma je postal „Sovremennik“ glavni časopis ruski in obdržal je to hegemonijo do šestdesetnih let.

Ali tudi ta list je imel svoje nasprotnike. Smér njegova se je kmalu zamerila moskovskim slavofilom. „Sovremennik“ se je nagibal namreč zmerom k zapadu evropskemu, slovnanstva zanj tako rekoč še bilo ní. Slavofili pa so se bali, da se s silovitim vrivanjem zapadne civilizacije na Rusko ne bi zanesel tudi zapadni duh in bi od tega ne oslabil ali celo izbrisal se slovanski značaj Rusije. Z največjo silo so torej začeli zavračati nazore in težnje peterburških zapadnikov. Ali dokler je bil Visarion Bělinskij „Sovremenniku“ sodelavec, ni se jim posrečilo to doseči, kljubu svojemu gorečemu prepričanju. Bělin-

skij, čil, nagel in strasten mož, zastopal je svoje nazore o ruskem življenji, zgodovini in književnosti s tako zgovornostjo, da je skoro vse občinstvo pridobil zase. Ves mladi zarod je prestopil na njegovo stran in realistična smer, katero so utemeljili Turgénev, Gončarov in Nekrásov, razširila se je med vsemi na književnem polju ruskem najbolj, in gospoduje še dan današnji. L. 1848. je rešilo slovanofile nevarnega protivnika, kajti v tem letu je umrl Bélinskij. Toda svobodomiselnost gibanje in reakcija, tedaj nastala, končala je vse napore. Že iz davnih časov imajo na Ruskem tako zvano preventivno cenzuro; ravno zavoljo nje nahajamo v ruskih pesnih toliko mest napolnjenih s pikami in črtami. V štiridesetnih letih je bila sicer cenzura dovolj stroga, ali davala je vender kolikor toliko izluščiti iz trde lupine misli, posebno pa take misli, ki so bile zakrite z duhovito satiro in ironijo. L. 1848. pa je ruski despotizem z nova takó vzkipel, da se je hitro na stečaj odprlo vsako oko cenzorsko, ako je morda poprej malo mižalo; odprlo se je, da bi mu pač ne ušlo kako skrivno, sumljivo gibanje v narodu ruskem. Kakor po vsej Evropi, obračali so tudi na Ruskem svojo pozornost na tisk; cenzura je tlačila kakor mora književnost, ki je zavoljo tega izgubila skoro ves svoj pomen.

Ni čuda, da je tudi „Sovremennik“ izgubil odličnost svojo ter je moral polniti svoje strani s spisi, malo jedrovitimi. Nekrásov je opustil za let krute cenzure (od l. 1849 do 1853) skoro popolnem svoje pesnikovanje; bavil se je s kritiko in pisanjem drobnih razprav za svoj časopis. V tej dobi je izdal tudi dva daljša romana: „Tri strani sveta“ in „Mrtvo jezero“, katerih pa niti sam ni cenil mnogo.

Tedaj se vname razpor med rusko in turško vlado, kdó ima biti varuh svetih mest v Jeruzalemu; želja Rusije, naj jej turška vlada odstopi pokroviteljstvo vzhodnih kristijanov v turški državi sploh, prouzročila je krimsko vojsko. V tretjem letu te vojske umrje car Nikolaj in sin njegov Aleksander II. stopi na prestol l. 1855. v 3. dan marteja meseca. V tretjem pariškem miru je moral narod ruski ukloniti svoj vrat pred zmagovito Evropo in stopiti v odkazane mu meje.

Že za vojske, ko je bila vlada prisiljena nasloniti se krepkeje na narod, olajšal se je despotizem nekoliko; in kakor prva zarja, ki naznanja bližajoče se jutro, pojavljajo se v ruskih mesečnikih po več

letih zopet navdušene pesni. Najlepše iz njih pa so uhajale Nekrásovu iz peresa: „Na vasi“, „Muza“, „Nepožeta njiva“, „Zavzét od vojnega strahú“ pa trpki „Vlas“ — vse te prelepe pesni so bile natisnene v l. 1853. in 1854. ter so pravi biser vseh od te dobe izdanih zbirek Nekrásovljevih. Besede našega pesnika so tako pretresle svoje bralce, da so željno pričakovali vsake nove številke „Sovremennika“ z novimi pesnimi Nekrásova.

Po pariškem miru se je pričelo javno razpravljati, kako rešiti sužnike. Vsi, kar je v ruski družbi bilo boljših ljudi, postavili so se v vrste bojevalcev za osvobojo kmetov in pravne reforme, da bi vender jedenkrat tudi posamezniku bilo mogoče samostalno razvijati svoje moči. Te težnje niso bile po vsem nove v življenju ruskem; kajti vse tipične osobnosti, kolikor so nam jih do tedaj naslikali najodličnejši pisatelji, n. pr.: Puškinov „Onegin“, Lermontova „Pečorin“, Gogoljev „Nozdrev“, Turgenevljev „Rudin“ — to so resnične osebe, ki poginejo le zavoljo tega, ker v ničemni družbi ruskih uradnikov za petdesetnih let ne najdejo polja, kjer bi mogli razviti svojo delavnost. Vsi ti tipi so večinoma jako zmožni ljudje ter hrepene po koristnem in poštenem delovanju; tudi junak v Nekrásovlji „Saši“ je tak: toda v zatohlem vzduhu ruskega življenja ne dosežejo tega delovanja, ker se ne morejo odločiti za boj proti vsakdanjostim in podlosti tedanje ruske družbe. Ti ljudje se končajo največ s tem, da se vržejo v posvetno življenje, kjer naj bi v radostih in ugodnostih pozabili svojih teženj, katere se ne dajo izpolniti, — ali pa postanejo neuljudni, osorni, zgodnji starci, ki se ne morejo otresti svoje dušne bolečine. Vse take prikazni v ruski literaturi pred petdesetnimi leti so bile indirektni klici po preustroju družbinskega življenja in kažejo nam grozen konec, katerega bi morale storiti to življenje, ako se mu prav kmalu ne bi opomoglo.

O teh težnjah ruskih mislecev se je govorilo po pariškem miru že javno in brez ovinkov, posebno ker je tudi car Aleksander želel, storiti kaj za kmete sužnike in pravne reforme. V tej dobi izda Nekrásov novo zbirko: „Pesni maščevanja in tožbe“, ki so zazvenele tako milo v srcih pripravljenih bralcev, da so bile vzprejete s pravim navdušenjem.

Kar je vsem šumelo po glavah, utelesil je tukaj pesnik v določeni, plastični obliki in neustrašno je metal strele svoje satire v gnilo uradništvo, v navidezno gladko omiko pomeščkov (vlasteljev);

kazal je v vsej njegovi nagoti bedno stanje obubožanega naroda, kmečkih ljudij, katerih nikdor ne varuje svojih nečloveških oderuhov. Pesni Nekrasovljeve s svojo novo, nekam publicistično obliko, posebno pa s slikanjem življenja, kakor je v resnici in sicer od vseh njega stranij, s svojo živo besedo in zvonečimi vèrzi — izpremenile so mahoma ukus bralcev ter odvernile jih od romantičnih pesnikov, ki so opevali luno in zvezde, slavce in dekleta, ter so plavali v ljubezni in nasladi: „kajti sramota je, danes, v času reve, opevati raj dolin, krasoto nebes, morje in žensko lepoto!“ pravi Nekrasov v uvodni „Pesnik in občan“. In glej! vse občinstvo je zavpilo ž njim: „Ne, z nežno pesnijo nas ne upogneš, pesnik, ki licemerski zagovarjaš razkošje!“ Želelo je od pesnika novih mislij.

In teh mu je Nekrasov obilo podal. Glavna smer pesnij, izdanih l. 1857., kjer ne najdeš niti jedne iz mladostnih njegovih poskusenj, natisnenih pred 17. leti v zbirki „Mečty i zvuki“ — glavna smer nove zbirke je satira, tista satira, ki je pridobila Nekrasovu priimek „pesnika proganjanih in stiskanih“; vèrz njegov imenuje se železen, napolnjen z jezo in grenkostjo; svojo muzo je imenoval sam „muza maščevanja in tožbe“.

(Dalje prih.)

Narodne pesni.

Nabral S. Rutar.

8.

Vasovalna.

(Izpod Krna.)

Sem mislil s'noči v vas iti,
Pa b'la je megla v jezери.
Prosila ljub'ca je Bogá,
Da megla šla bi 'z jezera.
Je ljub'ca b'la uslišana,
Da megla šla je 'z jezera.
Meglica se je vzdig'vala
In ljub'ca se oživljala.
Moj oča 'ma konjička dvá,

Oba sta lepa belčeka.
Bom prosil očka jednega,
Ko pojdem v vas, pojezdím ga,
Čez to dolin'co rožnato,
Pod moje ljub'ce kamrico.
V vsi deželi luči ní,
Pri moji ljub'ci gore tri.
Jedná gori do polnoči,
In drugi dve do bel'ga dne.

Konjič pod oknom zrizgeta,
In ljub'ca s hiše priskaklja.
Z jedno rok'co mi odpirala,
S to drugo me objemala.
Konjiča dene v štalico,
Al' mene v svetlo kamrico;

Konjiču daje vode pit',
Al' meni sladko vince vžit';
Konjiču da pšeničice,
Men' pa rudeče ličice;
Konjiču da ovsà, sena,
In meni ljub'ca, kar ima!

9.

Kolednica

o početku sv. Višarij.

(Iz Dutovelj na Krasu.)

Dobro jutro Bog daj, deklica,
Deklica pobožna, poštena!
Mi ti hočemo sveto pesem peti
Od tega leta novega,
Od tega rojstva božjega,
Od letih svetih kraljev treh,
Od letih svetih praznikov,
Ki nam je Bog dal učakati,
Zdravim, veselim, živjati. —
Marija vzdigne se in gre
Pod to goro Višarije.
Marija doli sedala,
Da sinka bi previvala,
Previvala, počivala,
Grešnikom grehe odpuščala:
Odpusti Bog nam in Marija
In vsa nebeška družina!
Marija vzdigne se in gre
Do sredi gore visoke.
Marija doli sedala,
Da sinka bi previvala,
Previvala, počivala.
Pri tem je Bog dal beli dan,
Ker s' ga je 'zvolil Jezus sam.

Marija ugleda jagra dva,
Jagra dva, strelca oba.
Marija pravi, govori:
„Počas', počas', jagra vidvá!“
Nič jagra nista marala,
K licem puške pritiskala,
Da bi Marijo strelila.
Marija pravi, govori:
„O Bog, o Bog, o vel'ki Bog!
Da b' milost dal mi Bog,
Prej ko bosta mene strelila,
Da bi kamen ratala!“
Marija tega 'zrekla ni
In že sta kamen ratala.*) —
Marija vzdigne se in gre
Na vrh te gore visoke.
Po gori se je šetala,
Po gori gor, po gori dol,
In si je sedež 'zbirala,
Kje bi se cerkev zidala,
Da b' v njej Marija bivala
Grešnikom grehe odpuščala:
Odpusti Bog nam in Marija
In vsa nebeška družina!

*) Romarji sv. Višarij kažejo dva kamena na bližnji gori, ki predstavljata baje okamenela strelca.

Preširen človek.

Znano mi je sicer, da ženski v obče ne pristoji, ponašati se s pisateljskim peresom, in še menj, spuščati se v književne bôje; a če se jaz danes usojam stopiti pred slavno občinstvo, ne vabi me k temu dehtéči lovor, nego veleva mi najsvetejše čutstvo otroške in domovinske ljubezni.

Prijateljska roka mi je te dni poslala letošnji 7. snopič „Kresov“ z dobrohotno-ironično opazko: ná, beri zopet nekaj novega o svojem ljubljenem očetu — o Preširnu!

Najprej mi je odkritosrčno povedati, da vselej nekako strahoma vzamem v roke vsak list in vsako knjigo, kjer je kaj pisanega o Preširnu pesniku, in zlasti še o Preširnu človeku; kajti malokedaj me takšno berilo razveseli, in to velja tudi o zgoraj omenjeni številki „Kresovi“, v kateri je natisnen na 376. str. i. dr. književno-zgodovinski spis g. prof. dra. J. Sketa pod naslovom „Preširnova „Zarjavela devičica“.

Poleg nekaterih jako zanimljivih dat o porodu te pesni — za katere so čestitelji Preširnovi g. pisatelju gotovo iz vsega srca hvaležni — nahajata se v tem spisu tudi dve opazki, kateri, čisto nepotrebni v tolmačenje pesni, žalita moje čutstvo takó zeló, da mi je obširneje govoriti o njih; Bog hotel, ne brez vspeha!

V napominanem spisu na 377. str. se bere: da „ga“ je „France“ (t. j. Preširen) še dunajske univerze slušatelj že rad „srkal“, in niže dóli na baš isti strani: „da je bil Prešíren neokreten (linkisch) že kot dijak in tudi pozneje kot jurist, kakor se to dostikrat pri velikih duhovih nahaja, in to je tudi nekaj uzroka, zakaj je tako pozno odvetnik postal“.

S tem, kakó spoštuje ta ali oni narod svoje dušne velikane, kaže najbolj stopnjo naobraženosti. Kar se tiče Slovencev, ni se jim treba sramovati, da bi v tej meri ne izpolnovali svoje dolžnosti, zlasti še, kadar velja to njih ljubljencu Preširnu. Vedno se množe dokazi, kako se ponaša Slovenec s svojim vélikim pesnikom, in ako je tega vesel že vsak pravi rodoljub, koliko bolj še tisti, kogar združuje z nesmrtnim pesnikom krvna vez! Nedavno so Preširnu postavili njegovi nežno-čutni

čestitelji, gospodje družabniki ljubljanskega literarnega kluba, lep spomenik v Bledu, katerega je pesnik imenoval „podoba raja“, in sploh se uresničujejo v naših dneh vedno bolj besede, ki jih je o sebi izrekel Preširen v proroškem duhu: „Moj narod bode spoznal mojo ceno še le tačas, kadar me že davno pokrije zemlja; zdaj me še ne ume!“ Takó je dejal pokojni materi moji 1845. leta.

Ko je moj oča februarja meseca 1849. l. umrl, objavil je dr. J. Bleiweis v „Novicah“*) kratek poziv, 1852. l. se je postavil pesniku nagrobni spomenik, in — potem je bilo vse tiho do 1866. l., ko je za našo književnost mnogozaslužni pisatelj g. prof. J. Stritar s prezgodaj umršim Jurčičem v zvezi izdal drugi natis Preširnovih pesnij ter jim pridél životopis in estetično-kritično oceno. G. Stritarju gre očitna zahvala, da je za životopis vestno porabil uboge date, ki jih je imel na razpolaganje, in njegova estetično-kritična ocena pesnika imenovati se sme ne samo najpopolnejša, nego tudi najizvrstnejša, kar jih je dozdej prišlo v slovenskem jeziku med ljudi.

Toda ako je g. Stritar za svoj čas in po svoje storil več za pravo spoznanje Preširna, nego vsi slovenski pisatelji pred njim, imenovati se mora vendar za njim najboljši životopisec Preširnov g. prof. Fr. Levec, ki je v Stritarjevem „Zvonu“*) prijavil svoje vzorno, s finim taktom sestavljeno delo, katero se opéra na neovržne date, in s katerim si je g. pisatelj v Slovencih in v slovenski književnosti pridobil stalno zaslugó, ako se sploh tako misli o tem delu, kakor mislim jaz.

Kakor že g. Stritar, takisto je tudi g. prof. Levec zelo delikatno in ljubeznivo ob jednem zagovarjal jedino pesnikovo slabost, katero je móči dokazati in katero mu nekateri rojaki vedno ostreje očitajo, nego bi mu jo sam Radamant. A ta slabost je, ker je pesnik v poslednji dobi svojega življenja časih utapljal „vse skrbi“ v zlati kaplji „vinskega bogá“!

Vrstniki Preširnovi, zlasti znameniti, pomrli so malo ne že vsi; zato je vse hvale vredno, če se zabeleži vsaka res zanimljiva in verjetna črtica o njem ali o porájanji njegovih pesnij; toda nasprotno kaže gotovo malo spoštovanja do pesnika, ako se mu brez konca in kraja oponaša njegova ljubezen do — vina. Kolikor jaz poznam svet, mislim, da ga ne najdeš z lepa zdravega, pametnega človeka, ki bi se branil trsnemu soku — Slovenec pravi: nihče ga ne pljune iz ust — in ko-

*) Primeri: „Novice“ VII. letnika 7. list, 29. str.

*) Glej: Stritarjev „Zvon“ V. leta 3. list i. d.

likor jaz poznam genijalnih mož drugih narodov po njih životopisih, reči mi je, da nobenemu neprestano in takó farizejski zadovoljno s samimi seboj ne pogrevajo životopisci njih mnogih in često večjih slabostij nego Preširnu, obče nazivanemu „prvaku slovenskih pesnikov“, mnogikateri iz med njegovih rojakov jedino omenjano njegovo slabost, katera naj bi vsaj nekoliko temnila njega svetlo, čisto ime. Slovencem sploh je toleranca malo znana, saj je celo v občnem zboru nekega književnega društva brez ugovora*) smel svoj čas najveljavnejši mož slovenski povedati na vsa usta: da Preširen za to ni toliko storil, ker poslednja leta ni nič pisal, saj se zná zakaj ne! Doslé še nisem čula, da bi kje bilo propisano, koliko mora pesnik storiti, in vrhu vsega je to očitaneje ne le neopravičeno, temveč tudi nima nikake prave opore, osobito ne, ako je obrnemo na Preširna.

Da Preširen Slovencem ni ostavil debelih zvezkov svojih del, ni taka izguba, saj imajo njegove nesmrtné pesni gotovo toliko cene, kakor konjski tovor književnih „fabrikatov“; a da res sploh nimamo vsaj še nekoliko obširnejega brója njegovih umotvorov, temu ni iskati razloga v tistem očitnem „grehu“, nego drugod. Preširen je pogrešal pri svojem delu zlasti v poslednjih letih življenja vzbodbude; in posebno potem, ko mu je 1840. l. umrl Smole, zadnji in jedini prijatelj, ki ga je še po polnem umel*), bil je čisto osamljen. Komur je znano tedanje razmerje v naši domovini, bode vedel, da visokohrepenečemu duhu Preširnovemu „od zunaj“ ni mogla dohajati vzpodbuda, in „v sebe“ mu „je bila vera vzeta“, ker je videl, kakó malo ga umeje velika večina svojih rojakov. Zató mu je padlo iz roke peró „v zgubo veliko rodú, krivega dôkaj zamud“.

Pesniki so posebni ljudje, ki jih po gostem ne umevajo ni najbližnji prijatelji; zatorej se radi umičejo človeški družbi, katera jim ne more ničesar dajati. Preširen je bil osamljen in je dušno trpel, kakor trpi mož, ki bi rad stvarjal velika dela, a mora žrtvovati najboljše svoje kreposti v boji za vsakdanji kruh. Kdo pametnih ljudij bi zatorej očital nesrečnemu pesniku, ako je v dušni svoji bedi iskal ne težila temveč le „mamila“ vsaj za nekoliko hipov tamkaj, kjer ga je iskalo že pred njim in za njim toliko nesrečnikov, dušno njemu sorodnih.

O tem dovolj.

**) — a ne brez splošnje in glasne nejevolje!

Ured.

*) Glej tudi: „Klasje z domačega polja“ 10. st.

O moškem vedenji v družbi pristoji soditi le ženam. Moja mati mi je često pripovedovala o Preširnu in vselej pristavila, da zdani možje v obče niso na pol takó fini kakor je bil on, v čemer mi pritrđi gotovo tudi naša cenjena pisateljica gospá Lujiza Pesjakova, ki je, dasi tačas še mlada, osobno dobro poznala Preširna in ki hrani svojemu učitelju vedno najblažji spomin. Odkodi izvira opomnja, da je bil Preširen „neokreten“ in da je baš nekoliko „zavoljo tega“ takó pozno postal odvetnik, ne vem, a po izjavah svoje matere z veseljem tudi potrjam, ka res ni bil nikak „babij Grêgor“, toda med pravo gospódo se je že znal dostojno vesti; saj je bil še mladenič pri neki francoski naobraženi aristokratski obitelji na Dunaji vzgojnik, da ne omenjam v Nemcih slovečega A. Grüna, ki je v svoji prekrasni Preširnu posvečeni pesni sam hvaležen in ponosen priznal, kaj mu je bil „neokretni“ slovenski poet!

Nerazumno mi je dalje, v kakšni zvezi sta si „neokretnost“ in odvetništvo, in opomnja, da Preširen za prve voljo ni bil „kar brž“ odvetnik, ima vsaj slavo, da je čisto nova, kajti bili so in so še „jezični dohtarji“, katerim bi se po pravici lahko očitale vse kaj drugega nego sama neokretnost. Zakaj Preširen toliko časa ni dobil odvetništva v Ljubljani ali kje drugej, povedal je po vsej resnici g. prof. Levec: zató ne, ker je bil „Freigeist“. Vse drugo govoričenje je smešna kombinacija.

Ako res za obéh omenjanih „grehov“ voljo Preširen ni ostavil časnega imetka, očitati bi mu smela to morebiti jaz; ali doslé mi nikdar še ni prišlo na um tožiti o tem, in tudi v bodoče nikoli ne bodem rekla žal-besede o tej stvari: tako sem povedala nekoč spoštovanemu rojaku, odvetniku na Dunaji; to ponavljam danes in bi dejala v poslednjem hipu svojega življenja!

Štiri in trideset let je že minilo po Preširnovi smrti; kamen, kazoč mesto, kjer počiva jedno najblažjih src, kruši se že: a rojaki Preširnovi se vender še niso naveličali očitati mu njegove jedine slabosti, ki se pri premnogih drugih zakriva s plaščem krščanske ljubezni!

Toži se, da v slovenski mladini gine idealizem. Temu se ni čuditi. Ako se o dušnih prvaki slovenskih javno v novinah piše takó nedostojno, odkod bi jemala vzorov za vse lepo in blago, kar povzdiga človeka iz prahu?

Prosim zatorej za zdaj v imenu vseh pravih čestiteljev Preširnovih in sama, naj se v bodoče životopisci in interpreti pesnikovi bavijo

z njegovimi umotvori, a govoriti v takšnem tónu o Preširnu človeku, kakor se je storilo v „Kresu“, ne služi v čast ni pisatelju, ni narodu. To je iskrena in gotovo ponižna želja — hčere Preširnovе.

Ernestina Jelovškova.

Redki spisi.

Vsacemu izobraženemu Slověnu mora biti znano, koliko zaslužen je Pavel Josip Šafařik o našem narodu; liki pridna bučela je zbiral snoví o knjigah in knjižnikih slovenskih, da mu je bilo napósled moči sestaviti kritično književno zgodovino, ki je dan danes jedini krepki temelj vsem natančnejšim raziskavanjem o tem prevažnem predmetu. Neuvehli venec in večjo slavo si zasluži, kdor nam s korenitimi dodatki podpólni ter na čisti slovenski jezik preloži ta z nemškim jezikom pisan umotvor, nego-li da nam zverži vrhan oprtnjak spakudranih in skrpanih nestvorov, ki služe le v nečast in poroganje naše književnosti. Šafařik se je trudil z južnoslovanskimi slovstvi, ker takšen posel mu je najbolj prijal, če tudi je bil brez vsakeršnih pomagál; zatorej je bila možu pot zaprečena z neopisnimi težkočami. Cesta ni še danes uglajena po tej pustinji, kam li v óno dobo, kadar niso imevali narodnih učilišč; knjižnice so bile zeló oskódnе, o starejših rokopisnih slovanskih spomenikih vedelo se je malo, kje se hrane; zlasti mej južnimi Slovani je bila preredkim učenjakom briga za prosveto svoje domovine. Sam Šafařik je mogel in smel lotiti se opisávanja južno-slovanskih književnostij, da se je nadejal obilne podpore od večših ter neveščih privrženecv izhodne in zahodne cerkve. Najznamenitejša vira, iz katerih je zajemal vesti literarni zgodovini slovenski, bila sta Matija Čop in Jarnej Kopitar. Čop mu pošlje v juniji 1831. l. v Novi-Sad obširen opis, katerega je Kopitar popravil ter umnožil, in Čop mu je še potem priobčeval književne prinose, za katere je stoprav pozneje doznal. Prof. Levec piše o tem v dunajskem „Zvonu“ 1879. l. na 226. strani: „Rokopis vrnil je Šafařik Čopu; po njega smrti prišel je v roke Kastelcu, pozneje E. H. Costi, kateri ga je tudi v poročilih kranjskega zgodovinskega društva na tanko opisal. Ko je bil l. 1875. Costa umrl, bila je pač dolžnost prvega našega literarnega zavoda kupiti ne samo ta rokopis

Čopov, nego vso knjižnico Costino, ki je bila, kar se tiče slovenskih knjig, gotovo najbogatejša in najpopolnejša zbirka na vsem Slovenskem, tedaj neizmerno dragocen vir in pripomoček bodočemu spisovatelju literarne zgodovine naše... Ruska vlada kupila je Costino knjižnico in z njo vred je romal Čopov rokopis v peterburško vseučiliško biblioteko." Na takšen žalosten ter neoprostiv način pogubljuje in razsipajo se celo v novjšem času zanimljivi literarni podatki!

1833. leta ostavi Šafařík Novi Sad, da se ustanovi v Prazi. Do te dobe je spisal zgodovino o južno-slovanskih književnostih, vendar se ni osmelil dati jo med ljudi; od leta do leta je odlagal: presvesten mož je bil, da bi objavljala dela, katera so se mu zdela nedostatna. Ostali so za tega delj ti imenitni umotvori v rokopisih, dokler se niso stoprav po njegovi smrti začeli dajati na svetlo z Jirečkovim trudom. Prvi vezek slove: „Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslavischen Literatur. Aus dessen handschriftlichem Nachlasse herausgegeben von Josef Jireček. I. Slovenisches und glagolitisches Schriftthum. Prag 1864. Verlag von Friedrich Tempsky.“ Izdatelj nam pripoveduje vse to v predgovoru in pravi dalje: „Do 1830. l. se nahaja v tej knjigi obilo dragocenostij; baš ta doba bila bi danes najtežja, da jo hoče kdo opisati brez vsakeršne pomoči; od tega leta do zdaj je mnogo lažje zbrati gradivo, in realnega gimnazija taborskega ravnatelj V. Krížek je natisnil 1860. l. v XXXIV. vezki novín, zvanih: „Časopis Musea Království Českého“, na 366. str. in d. kratek pregled o razvitji slovenske književnosti od 1830. l. dalje.“

Ako tudi imenuje Šafařík še 1833. leta razglašene slovenske knjige ter navaja celó posamične pesni, ki so bile objavljene v raznih novínah: „Carinthia“, „Illyrisches Blatt“, „Laibacher Wochenblatt“ itd., vendar ne nahajam v njegovi bibliografiji nekaterih spisov, danih na svetlo že pred 1833. letom, katerih nista znala Šafaříkova podpornika. Izkrajnji čas je otihi vse te bisere, da se ne poizgubé brez sleda z obzora, da bi bilo koristno točno pretresti našo književnost vsaj do javljenja „Novic“. V ta namen so jako važni imeniki večjih bibliotek: tu je zabeležen vsak najmanjši uvrščen spis. Znaten izkaz o takšni osobinski zbirki je: „Knjižnica Gajeva. Ogled bibliografskih studija; spisal i na sviet izdao Velimir Gaj. Zagreb, 1875.“ V uvodu je čitati: „godine 1826. Ljudevit, moj roditelj... bješe započeo grošići in novčići... kupovati starih knjižica hrvatskih i drugih, te od onda udijl s neumornom marljivošću sabiraše shirčicu, u početku možda niti nesluteć, kolikim će mu

rodom mladjan trud uroditi, kako li će mu ova sbirčica, za nekoliko godina tisućami riedkih i jedinih komada obogaćena i ponarasla sbirka, po narodni preporodjaj biti znamenita i zamašita, upravo uman zame-tak i poviestna klica njegova.“ To drago knjižnico so 1874. leta večaki cenili okroglim čislom na 40.000 gold.; jasno je zatorej, da mora biti ogromna in da sedržava mnogo literarnih zakladov. Čul sem, da je zdaj svojina hrvatskega vseučilišča.

Razven Dalmatinove „Biblie“ s 1584. l., Trubarjeve „hifne po-ftille“ s 1595. l. in drugih že znanih bukev hrani Gajeva biblioteka tudi več knjig in knjižic v ogersko-slovenskem narečji, o katerih izpre-govôri ozbiljno besedo, komur so dostopne in kdor se čuti podpolno spo-sobnega za jednaka točna raziskavanja; kajti meni ni moči doznati iz golih vzlasti starejših zaglavij, čegave so in s kakšnim jezikom so pisane.

Poglavitno namerjenje tem vrsticam je seznaniti naše izobraženo občinstvo z nekaterimi izginulimi spisi in dodati te redkosti Šafařikovi zgodovini, da dopolnjavamo takó nedostatnosti. Najpred mi je omeniti sestavka, navedenega na 129. strani Gaj. knj.:

1. Kratko popisanje shivljenja svelizhaniga Ozheťa Leonarda od Porto Mauritio. V Ljubljani. (S. a.) 8. G. II. 1.*) [brez letnice]. — „Novice“ 1853. l. razglašujo poznejše izdanje: „Šveti krishev pot od svelizhaniga patra Leon. is Portu Maurizio is ojftrejlhiga ordna fv. Franz., sloshen v lafhkim jesiku, in fv. mafha s drugimi molitvami. Zheterti popravljeni natiť. V Ljubljani, 1853.“ Imenovana knjižica je lahko mlajšega rodú, vender bi bilo treba ustanoviti jej leto in morebiti tudi spisatelja.

2. Nasnaine. (Književna riedkost na kranjskom narječju.) (S. l. & a.)

4. Miraculum in coelis visum anno 1809. die 17. Jul. adj. im. F. VI. 2. (na 89. str.).

3. 500 slovénских pregovorov. Dodade Ilirskimu Listu Ljubljanskih noviz 17 d. Šushza 1832. S. 4. H. I. 2. (na 90. str.) — Zname so seveda že Slovenom te prislovice ter „Novice“ 1846. l. na 168. str. pripovedujo, da bodo natisnile vseh 500 „kranjskih“ prego-vorov, ki jih je nabral in dal med ljudi dr. Jakob Zupan 1832. l. v novinah „Illyrisches Blatt“; in res so objavile 1848. l. v abecednem redu prvih 80 ali 90, a potem do 1858. l. nisem uže našel nobenega znamenja o nadaljevanji; novejših letnikov nimam baš zdaj blizu sebe.)*

*) Ta pismena in čisla naznačujo postavce, police ter vrste, v katerih moreš najti vsak spis v G. knj.

*) Cf. Marnov Jezičnik.

4. Prenner J. Dobru opomineine na bounike. Prestavlenu na slovenski govor od eniga slovenskiga Fajmeshtra. V' Zelu, 1787. 12. E. I. 1. (na 90. str.) — Podobne knjige se spomina Šafařík na 142. str.: „Niklav Kűzmics's Gebetbuch für Kranke, für katholische Winden in Ungarn, gedruckt um 1780“.

5. Shmid K. Nedolžnost preganjana in povelíčana. Na svetlobo dal J. Burger. V Ljubljani, 1832. 8. E. I. 1. v metelčici (na 90. str.)

6. Canisius P. Catechismus. V' Lublani, 1760. 12. E. I. 1. (na 123. str.) —

Šafařík govori na 117. strani: „Catechismus, tu je bukvize tiga isprafhuvania is pet fhtukov kerfhanfkiga navuka... Petra Canisiufa... etizh (petizh oder tretizh, die ersten Buchstaben abgerissen) v' druk dane inu pobulfhane itd. V' Lublani, Eger 1770. 12°. 198 S.“ — Gajeva knjižnica nam na 123. strani izjasnuje to na tanko: „Canisius P. Catechismus. Petizh v' druk dane. V' Lublani 1770. 12. E. I. 1.“

7. Evangelia, inu branie na nedele inu prasnike, is Latin-skiga na Krainski jesik svestu, inu skerbnu preloshene (S. l.). 1758, 8. E. I. 1. (na 125. str.).

8. Listi inu evangelji. V' Lublani. 1820. 8. E. I. 1 (na 129. str.)

9. Švete postne evangelia. Sdaj Novizh popravlene. V Lublani. 1794. 8. E. I. 1. (na 135. str.).

Šafařík ne zna teh treh (7. 8. in 9.) izdanij, akoprem navaja obilo prejšnjih in poznejših evangelij.

10. Regelza ali kratko podvuzhenje S. Pokore sa Brate ino Sestre tretiga Ordna S. Franzhishka Is lashkiga ino nemshkiga v' krajnsko prestauleno. V' Karlovzu 1828. 8. E. I. 2. (na 134. str.).

11. Lubesn Joshefa II. pruti svojemu blishnemu (in druge pesmi). Mit deutscher Uebersetzung von J. N. Graf v. Edling. V Lublani. 1779—80. 8. Slovenice-germ. E. V. 2. (na 151. str.).

Vrhu teh redkostij čuva Gajeva biblijoteka med mnogimi „codices manuscripti“ različne vsebine tudi pričujoče rokopise:

1. Khiszl Hannss Kriegsraht Den fursichtigen Ersamen vnd Weisen herrn Richter vnd Rath der Statt Marehburg. Meinen sonders lieben freund vnd Nachborn. Konouiz 1581. (Handscreiben.) Cod. chart. Fol. Autogr. Ined. H. h. (na 192. str.).

2. Kopitar B. Ptri. F. M. Appendinio. Viennae 1817. (Literae de recensione libelli Appendinii de Antiquitate, quae est in Dobrovii slovanka, de lexico puro & completo dialecti illyricae pro orthodoxis illyriis etc.) Cod. chart. 8. Autogr. Lat. Ined. H. h. (na 192. str.).

3. Kopitar B. Ptri. Francisco-Mariae Appendinio. Vindobonae, 1823. (Literae de litteratura Slavica, de maecenatibus. de Vukii Serbske pjesme, non minus de 50 popjevke Appendinii, de editione Osmannidis, denique de Vukii orthographia Serbiana etc.) Cod. chart. 4. Autogr. Lat. Ined. H. h. (na 192. str.).

4. „Slomshek. Hudo vreme.“ Cod. chart. e temp. rec. 8. Carm. Slov. Autogr. Ined. H. III. 2. (na 206. str.). L. Žvab.

Slovenski glasnik.

Miklošičeva sedemdesetletnica. Slovenski narod se pripravlja dostojno praznovati 70. god največjega svojih zdaj živih sinov, gospoda c. kr. dvornega svetovalca in vseučiliškega profesorja Fr. viteza Miklošiča, čigar vseobsežni učenosti, neumorni književni delavnosti in znanstvenim pridobitvam na polji primerjajočega in slovanskega jezikoslovja se hvaležno klanja vsa učena Evropa, ves omikani svet. Oficijalne slavnosti se bodo vršile sicer še le na 70. rojstveni dan 20. novembra t. l. na Dunaji, ko občeljubljenemu in čislanemu jubilantu profesorski zbori dunajskega vseučilišča pokloné njemu na čast in slavo kovano zlato medalijo, slovanska društva dunajska pa mu izročé krasen album s fotografijami vseh Miklošičevih učencev in sploh znanih slavistov. Slovenski rodoljubi pa priredé že 2. septembra t. l. v Ljutomeru, v čigar okolici je bil porojen Miklošič, velikansko narodno slavnost, katere se vrhu mnogobrojnega naroda udeležé tudi deputacije raznih društev slovenskih in tudi posamični zastopniki in učenjaki drugih narodov slovenskih. Da bode pa vsak omikani Slovenec, tudi če ni jezikoslovec, mogel ocenjevati neizmerne zasluge Miklošičeve, izda Matica Slovenska v svojem letošnjem letopisu obširen životopis Miklošičev z lepo izdelano podobo in z natančnim spiskom njegovih mnogobrojnih knjig in po raznih časopisih in zbornikih raztresenih znanstvenih razprav, družen s splošno oceno znanstvenega delovanja Miklošičevega. O tej priliki je priobčil g. M. Murko v „Slovenskem Narodu“ (od 179. do 188. št.) času jako primerno, točno in lepo pisano razpravo, v kateri g. pisatelj dokazuje, da Miklošičeve, na jezikoslovne študije oprte znanstvene teorije nikakor niso neprijateljski naperjene proti narodu hrvaškemu, kakor to trdijo nekateri Starčevići. Sam zagrebški „Vienac“ pravi o Murkovem članku, da je pisan „ozbiljno in trizno“.

Slovenska književnost. Neumorni g. prof. Janez Jesenko v Trstu je slovenskemu narodu poklonil spet novo šolsko knjigo: *Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol*. Spisal in založil Janez Jesenko. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1883, 8, 205 str. Cena samo 90 kr. Kakor vsi spisi Jesenkovi, odlikuje se tudi ta najnovejša knjiga njegova po svoji strokovnjaški točnosti in dovršenosti, po lepem jeziku, lahki umljivosti in čednem tisku; izpolnjuje tedaj vse, kar zahtevamo od dobre šolske knjige. Ime profesorja Jesenka, ki nam je spisal in za svoje novce tiskati dal že polno skladišče potrebnih in izvrstnih knjig, ostane z zlatimi črkami zapisano v književini in kulturni zgodovini naroda slovenskega.

Fizika za nižje gimnazije, realke in učiteljsišča. Spisal in založil Jakob Čebular, c. kr. višje realke profesor v Gorici. II. del. Natisnila Hilarijanska Tiskarna v Gorici 1883, 8, 91—211. str. Cena obeh delov 1 gld. 30 kr. To je drugi in zadnji zvezek lepe šolske knjige, o kateri je v našega lista I. in II. zvezku t. l. že obširneje poročal g. prof. Ivan Berbuč. G. pisatelju, ki je knjigo založil tudi na svoje stroške, želimo iz vsega srca vso srečo, čitatelje svoje pa opozarjamo na knjigo, s katero se more narod naš ponasati.

Podjetni knjigar ljubljanski J. Giontini je spet založil in na svetlo dal te knjižice:

1. *Hirlanda, brentanjska vojvodinja, ali zmaga kreposti in nedolžnosti. Podučna povest za stare in mlade.* Po Krištofu Šmidu poslovenjena. Tretji natis, v Ljubljani 1883, 8, 86 str. Cena 20, po pošti 22 kr.

2. *Zveličana Hildegarda, dvakrat po nedolžnem v smrt obsojena cesarica.* Sveta povest, v novič prepisana in natisnjena v poduk in zabavo slovenskemu ljudstvu. V Ljubljani 1883, 8, 69 str. Cena 20, po pošti 22 kr.

3. *Nikolaj Zrinjski, hrvatski junak.* Po raznih spisih sestavil F. H. V Ljubljani 1883, 8, 72 str. Cena 20, po pošti 25 kr.

Vse tri knjižice je lično natisnila tiskarna Ig. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani in vsaka ima spredaj naslovni list v barvanem tisku. Knjige so namenjene pri prostem u narodu, kateri jih bode gotovo rad kupoval in čital, ker vse tri pripovedujejo zanimljivo snov po domače in prijetno. Zato jih ne smemo meriti s strogo kritično mero. Vender bi svetovali pisatelju (menda g. Haderlapu), da bi v prihodnje pisal čistejši jezik.

Kopitarjev grob. Odkar so si Dunajčanje sezidali velikansko osrednje grobje (Centralfriedhof), opuščena so vsa bliže mesta ležeča pokopališča, tedaj tudi pokopališče Sv. Marksa, kamor so bili o svoji smrti pokopani mnogi na Dunaji umrli pisatelji slovanski, tako Hrvat Preradović, Srbje Branko Radičević, Vuk Štefanović Karadžić, Štefan Ljubiša, Čeh Jan Kollár, in tudi naš slavn Kopitar. Ker bodo čez zdanje pokopališče sv. Marksa v nekoliko letih odprli nove ceste in ulice, ostali prostor pa zazidali z novimi hišami, zato so Hrvatje umrloče ostanke predragega svojega Preradovića že pred par leti prenesli v Zagreb. Tudi srbski narod je 22. avg. t. l. slavil lep praznik. Ta dan so se telesni ostanke pesniškega ljubljenca srbskega Branka Radičevića z Dunaja

prenesli na krasno brdo Stražilovo v Sremu ter pokopali v domačo zemljo, katero so srbski rodoljubi prinesli iz vseh pokrajin srbskih. Zdaj hoče tudi kraljevska vlada srbska na svoje stroške telesne ostanke slavnega osnovatelja novosrbskega slovstva Vuka Štefanovića prenesti v Beligrad. In v „Slovinci“ čitamo, da se je tudi v Dalmaciji osnoval odbor, ki sklada novce, da se genialni pripovedovalec Štefan Ljubiša iz Marksovega pokopališča prevéde v svoje rojstveno mesto Budvo v Dalmaciji. Gotovo se tudi Čehi skoraj spomnijo svojega Kollarja. Samo na našega velikega Kopitarja nihče ne misli! Kaj res naša slovenska domovina ne zmore kopice rodoljubov, ki bi osnovali odbor ter zložili in nabrali nekoliko stotin, da bi se Kopitar, velikan učenosti, dika in ponos vsega naroda slovenskega, pokopal v sveti domači zemlji v Ljubljani? Večna sramota vsemu narodu našemu, ako pusti, da bodo čez grob jednega največjih sinov matere Slave vozili dunajski fijakerji ter umrjoči prah njegov teptala konjska kopita dunajska!

Poziv! Slovanska vseučiliška mladež na Dunaji po posebnem, v to svrho sestavljenem odboru, je sklenila, da se preda pri svečanosti, ki se bode vršila koncem novembra t. l. na čast 70letnice g. dvornega svetnika in prof. dra. Fr. viteza Miklošiča, jubilarju med drugim tudi album njegovih učencev in slavistov v obče. — Prosijo se tedaj vsi gospodje slavisti, kakor tudi vsi nekdanji učenci g. prof. Miklošiča, da blagovolijo poslati svoje fotografije v vizitnem formatu in s svojeročnim podpisom pod naslovom: Akademicki spolek, Wien VIII., Neudeggergasse 23, in sicer kar najhitreje, da se odbor more skoraj odločiti za obseg albuma. — Ob enem goji odbor prijetno nado, da z obzirom na osobo in prevelike zasluge jubilarja nijeden slavist ne bode zamudil prilike, da izrazi svoje spoštovanje največjemu živečemu slavistu ter pripomore s tem k poveljanju te slavnosti.

Ker bo pa album in njega ukras prouzročil mnogo stroškov, prosi se, da se priloži fotografiji prostovoljen donesek.

Na Dunaji 1. avgusta 1883.

za slavnostni odbor:

Jaroslav Kalandra, l. r.,
tajnik.

Dr. Lecejewsky, l. r.,
predsednik.

Plemeniti Preširni. (Popravek.) Moje poročilo v 6. številki „Ljubl. Zvona“ je prišlo v roke gospe St. . . . v Ljubljani, in ker je ta gospa sestričina še zdaj na Dunaji živečega Frana pl. Prešerna ter je v svoji mladosti mnogokrat obiskala Prešernove pri Škandru, zato je na tanko poučena o tej rodovini. Ona pripoveduje: Janez Prešern, doma nekje okoli Brezja na Gorenjskem, je bil voznik in se je poročil z vdovo Marijo Pezdir-jovo katéra je imela omenjeno posestvo pri Škandru. Njegov sin Franc pa je bil poročen z neko Kotnikovo z Vrhnike. Frančev strije, Janezov brat, je bil veliki kupec v Trstu in je okoli 1845. leta umrl, ter zapustil Francetovim trem sinovom vsakemu čez dvakrat sto tisočij in štirim hčeram vsaki po petindvajset tisočij goldinarjev. Že Janezov brat je mnogo potrosil, da bi bil udobil plemenitaštvo, pa ni šlo. — Bogastvo je Frana Preširna vvedlo v mogočne rodovine, tako da je naposled res bil po-

vzdignjen v plemeniti stan. Z njegovo lepo hčerjo „Mimi“, ki se je na Dunaji odgojevala, poročil se je častnik cesarske garde, grof Mamek s Tirolskega, še predno je bil oča plemenitaž. Zdaj še živé na Dunaji: oče, hči Amalija in dva sinova, od teh je Henrik poročen z baronovko Dingelstädt; tretji sin Jean pa je rentier v Trstu.

Fr. Šumi.

Slovenščina v 15. stoletju. Med starimi knjigami farnega arhiva Kranjskega, ki so bile na ogled postavljene v bivši deželni razstavi v Ljubljani, nahaja se tudi evangelistarij, pisan na pergamentu. Na zadnjem listu te knjige je razven neke znane latinske himne zapisan sledeči načrt homilije v slovenskem jeziku:

„Kaye nam preti seni sastopity kyr ye sa našega gospudy tekla, tu ye sy eden sakotery tshlovcek kyr nych gryche gerywaja te istry sa nasega gospody teku ymuga prose ab nych tshyr kyr ye obyeta stem chuditschem, tu ye nega dusitza, taye obyeta istim naglavnich grichem taku ye nam prositi ynu sa nasemo gospodi iz vlissem ny ynu iz prawo andochto moliti ab nassa tshir tu ye nasa dusitza ta ye an lediga od nych gricho yun ye pelay posem slabem lebn tu vetsno gnado kyr nikoli gantza yma, amen.“

Po pisavi se dá soditi, da so te vrstice zapisane bile v 15. stoletju, in po jeziku, da je pisatelj moral biti Nemec ali Italijan. Knjiga je prišla prej ko ne iz Zatiškega samostana v Kranjski arhiv.

A. K.

Nova knjiga Truberjeva. „Ljubljanski Zvon“ je v svojem 7. letošnjem zvezku str. 478. objavil novo bibliografično najdbo, češ, da se je „do zdaj neznana knjiga Truberjeva“ našla letošnjo pomlad v vseučiliški knjižnici v Gradcu; tej knjigi naslov je CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA i. t. d. — To nekoliko netočno poročilo je prinesel potem tudi hrvaški Vienac v svoji 29. št. str. 476. — Na to pa se je v naslednji 30. št. rečenega lista str. 492. oglašil g. Ivan Milčetić iz Varaždina z naznanilom, da je tudi on, „putujući jesenskih praznika 1882. po primorskih stranah, našao jedan primjerak istoga djela (sc. Catechismus s dveima islagama) dakle nešto prije, nego li je nadjen onaj u Gradcu.“ — Zdi se nam, da se ne treba naticati o tem, kateri izvod je bil prej najden, graški ali Milčetićev; dovolj bodi, da sta se našla. — Povedano bodi le to, da je bilo Zvonovo poročilo netočno v tem, ka pravi: da se je našla knjiga letošnjo pomlad. — Le poročevalec Zvonov jo je zasledil stoprav letošnjo pomlad (t. j. bilo mu je o njej povedano): knjiga se je našla pa že mnogo prej; dokaz temu, da jo je g. prof. Krek v svoji razpravi: „O novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega“ (Kres I. 1881., št. 3., str. 179. opazka 4.) že citiral. — Ob jednom bodi omenjeno, da treba bibliografičnih starin najdbo markantneje poudarjati nego se je to v dotični Kresovi opazki zgodilo, kajti ni ga kmalu tako paznega čitatelja, ki bil zasledil, da je ondu govorjenje o kaki novi Truberjevi knjigi. — Važno pa je vendar, da se kaj tacega razširi — in „Zvonovo“, če tudi v rečeni točki netočno poročilo, imelo je le ta namen, dotično najdbo razglasiti. Ob jednom javlja g. Milčetić v rečenem naznanilu, da je dobil več družih knjig iz dotične dobe, n. pr.:

1. Agenda, tu je, koku se imenitische boshie slushbe opravljajo po Virtemberski cerkovni ordnungi, slovenski. ao. 1585.

2. Ta kratki Wirtemberški catechismus ality potrebnishi shtuki prave in svelizhanske vere, sred enim kratkimi vsakdajnimi molitvami, inu Hishno Tablo. — Witebergae ao. 1585. — L. P.

Dostavek uredništva. Poudarjam, da za to preimenitno knjigo slovensko do zdaj res nihče ni vedel, nego g. prof. Krek, kateri jo res navaja v „Kresu“ na navedenem mestu, a tako na kratko in tako lakonično, da mi je znan bibliograf slovenski, katerega je podpisani opozoril na Krekov citat, odločno trdil, da je ta citat „lapsus calami“ ali pa „error typi“. G. prof. Kreku bi vse razumništvo slovensko vedelo hvalo, ako bi nam to dozdej neznano knjigo Trubarjevo obširno opisal, kjer si bodi. „Ljubljanskemu Zvonu“ je bil že pred šestimi meseci poslan točen opis te Trubarjeve knjige, a ni se mu zdelo spodobno pisati o njej, dokler ni izpregovoril g. prof. Krek, kateri je imel knjigo prvi v roki. G. pastor dr. Th. Elze v Benetkah, prvi znalec protestantovske dobe slovenske književnosti, piše mi o tej knjigi to: „Haben Sie herzlichen Dank für Ihre Karte und die freundliche Zusendung des „Ljubljanski Zvon“ III. 7. Von dem fraglichen Buche wusste ich schon lange, bis es mir vor zwei Jahren gelang endlich ein Exemplar desselben im British Museum zu finden. Es freut mich nun von einem zweiten Exemplar zu erfahren. Ich bat vor Jahr und Tag Herrn Prof. von Luschn in Graz, dort nach Leonh. Pacheneckers Katechismus Nachforschungen anzustellen. Sollte dies vielleicht zur Auffindung dieses Truber'schen Werkes geführt haben? (Ne! Ured.) Pacheneckers Werk ist literaturgeschichtlich höchst interessant, denn es ist (so viel bis jetzt bekannt) das erste in Inner-Oesterreich selbst gedruckte slovenische Buch, und zeigt, dass hier die Katholischen noch früher von Trubers grosser Erfindung Gebrauch machten, als die Protestanten, deren slovenische Bücher damals noch immer bloss in Tübingen (resp. Urah und Regensburg) gedruckt wurden. Gewiss wäre es auch sprachlich sehr interessant zu untersuchen, inwieweit Pachenecker Trubers Sprache adoptirt hat. Ich möchte Ihnen daher bestens empfehlen i. t. d. i. t. d. Veseli me, da je „Zvonova“ notica prouzročila, da je slovenski svet zvedel za tri izvide te nove knjige Trubarjeve: jedno je našel prof. Krek v Gradci, drugo pastor dr. Elze v Londonu, tretjo prof. Milčetič v Primorji. L.

Česka književnost. — Znani feljtonist „Narodnych listov“ v Pragi, Jan Neruda, je počel z letošnjim letom izdajati „Poetické besedy“, v katerih objavlja umotvore najboljših zdanjih pesnikov čeških: Jaroslava Vrchlickega, Svatopluka Čecha, Adolfa Heyduka, Julija Zeyera, Karla Legera in drugih. Večinoma so to epične pesni, ali boljše rečeno, povesti v verzih. 7. zvezek n. pr. prinesel je pesen „Griseldo“, kateri je dejanje vzeto iz dobe po belogorski bitvi in nam kaže žalostno usodo nesrečne hčere češkega gospoda, kateri je pripravljen ob vse svoje imetje ter prisiljen pobegniti iz domovine: usoda, katere je v tedanjih krutih časih zadela tisoč in tisoč pridnih in premožnih rodov. Pesnik je hotel v tej pesni narisati prav za prav usodo nesrečne svoje domovine za tedanjih dob, katero so oholi tujci vsega oropali. Pesen Zeyerova je razno delo, polno pravih pesniških lepot in zdravega zrnja; v češki literaturi ostane

jej stalna vrednost ter se ne bo pogreznila s površja, kakor navadna vsakdanja dela. Iz nje nam veje naproti močen duh pesnikov pa vroč čut, in vse to v dovršeni obliki. Verz je neríman, neprisiljen, prirodni in lehak. Bralec ne odloži knjige, dokler je ne prebere. Ne menj, kakor to delo, hvalila je češka kritika pesen, katero je prinesel 8. zvezek „Poetických besed“ pod naslovom: „Vsakdanje življenje“ od Karla Legera, o katerem se pričakuje, da bi mogel podati Čehom pravi dovršeni roman v verzih. Omenjena pesen je jedno najlepših njegovih del. V 9. zvezku pride na svetlo: „Záviš“, pesen Františka Chalupa. — S početkom septembra je počel izhajati v Pragi nov znanstven časopis v založbi J. Otta; imenuje se „Athenaeum“. Glavno redakcijo je prevzel znani vseučiliški profesor Massaryk. Bogoslovni oddelek uredoval bo dr. Borový, pravoznanstvo dr. Bráf, medicino dr. Maixner, filozofijo dr. Seydler, tehniške vede prof. Preis in Šolín. Da je to začetek velike važnosti, pač ni treba poudarjati; s tem se ob jednom zadosti potrebi, katera se je že davno občutila. — Slovanska vzajemnost Čehom ni samo prazna beseda, ampak trudijo se, da jo tudi v resnici negujejo v pravem njenem pomenu: oni se neumno trudijo, da bi mogli natančneje spoznati druge Slované, in v ta namen skušajo se seznaniti z njih literaturami, katere so pač narodovega duha najboljše zrcalo. Zato je počel Ed. Valečka podajati Čehom v svoji „Slovanski knižnici“ umotvore drugih Slovanov. Prvi zvezek obsega Ivana Turgeneva „Pesni v prozi“ (preložil J. Penížek), drugi pa „Nerůžovou selanku“, poljski spisala znana izborna pisateljica El. Orzeszkowa; preložil je to povest na češki jezik F. A. Hora.

* * *

Ruska književnost pri romanskih narodih. — Denašnji dan so romanski narodi pridno pričeli ozirati se na severne naše brate in seznanjati se z njih literaturo; po tej bodó pač sprevideli, da Rusi niso taki medvedje, kakor jih navadno slikajo Nemci. Pri Italijanih skrbi za to lepo nalogo pred vsemi Angelo de Gubernatis in gospa Gubernatis, pa tudi Domenico Ciampoli in Cesare Bragaglia. Francozom je podal ravnokar Peter Artamov v Parizu sloveči roman Ivana Gončareva „Oblómov“, kateri vzbuja v literarnih krogih francoskih občno občudovanje; znameniti kritiki vsporejajo to delo z najlepšimi Balzacovimi in Flaubertovimi. Tudi pri Špancih se je vzbudilo zanimanje za Ruse. Lani je izšel v španskem prevodu Gogoljev Taras Bulba z naslovom: „Tarass Boulba, narracion rusa“. Španska kritika je delo jako hvalila. —

* * *

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levce.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravišтво:** na Marije Terezije cesti 5.